

ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТИПІВ СТУДЕНТІВ ЗА СПІВВІДНОШЕННЯМ ІНТЕГРАЛЬНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ТА ІНДИВІДНОСТІ

Подшивайлов Федір Михайлович¹, Подшивайлова Лідія Іванівна², Шепельова Марія Володимирівна³

¹ Кандидат психологічних наук, фахівець з обробки та аналізу даних відділу обробки та аналізу даних ТОВ «Тейлор Нельсон Софрез Україна», м. Київ (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0142-6172>

² Кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології особистості та соціальних практик Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка, м. Київ (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2902-3586>

³ Кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник лабораторії психології творчості Інституту психології імені Г. С. Костюка Національної академії педагогічних наук України, м. Київ (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3293-4997>

UDC: 159.923:378

АНОТАЦІЯ

У статті представлено узагальнений аналіз результатів емпіричного дослідження особливостей сучасних студентів, який дав можливість побудувати типологію студентів за співвідношенням інтегральних властивостей особистості та індивідності. Було виділено та описано 4 типи студентів: до *I типу* «+ +» належать студенти з високим рівнем естетичної чутливості та високим рівнем депресії (отримав назву «Аватарність»); до *II типу* «- +» ввійшли студенти з низьким рівнем естетичної чутливості та високим рівнем депресії (цей тип названо «Індивідність»); *III тип* «- -» склали студенти з низьким рівнем естетичної чутливості та низьким рівнем депресії (умовно названо «Вітальність»); до *IV типу* «+ -» належать студенти з високим рівнем естетичної чутливості та низьким рівнем депресії (власне тип «Особистість»). На основі виявлених відмінностей між типами студентів за співвідношенням естетичної чутливості та депресії у рівні прояву більшості з досліджених психологічних показників здійснено їх розгорнуту психологічну характеристику.

Ключові слова: особистість, індивідність, властивості особистості, властивості індивідності, типологія студентів, освітнє середовище.

Постановка проблеми. Професійне становлення студента у закладі вищої освіти передбачає, зокрема, розвиток його особистісних властивостей. Однак, проведені нами емпіричні дослідження показують переважання індивіднісних властивостей над особистісними у значної кількості студентів. Це свідчить про посилення тиску освітнього середовища саме на *особистість* студента, що змушує його переходити з енергозберігаючих способів навчання до енергозатратних. Останнє формує у студентів цинічне ставлення до оточуючого світу та позбавляє їх здатності до мисленнєвої діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження проблеми психології особистості здійснюються здебільшого шляхом пошуку властивостей особистості, виявлення зв'язків між ними, побудови на цій основі моделей, з'ясування впливу окремих властивостей на різні сторони життя, діяльності та поведінки людини тощо. Як приклад можна назвати п'ятифакторну модель особистості (модель «Велика п'ятірка»), побудовану шляхом встановлення зв'язків таких властивостей особистості як невротизм, екстраверсія, відкритість досвіду, схильність до згоди та добросовісність

Address for correspondence, e-mail: editpsychas@gmail.com
Copyright: © Fedir Podshyvailov, Lidia Podshyvailova, Maria Shepeliova

This is an Open Access journal, all articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0) License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material, provided the original work is properly cited and states its license.

з властивостями нижчого порядку (Kajonius, 2019).

Також здійснювалась розробка іншої моделі особистості – «Висока п'ятірка» (High Five), де виділено наступні особистісні властивості: ерудованість, спокійність, життєрадісність, чесність, стійкість. Розробка цієї моделі здійснювалась з метою виявлення саме позитивних характеристик особистості (Castro Solano, 2019). Встановлено їх позитивний кореляційний зв'язок з факторами Великої п'ятірки: ерудованість з відкритістю досвіду, спокійність з емоційною стійкістю, життєрадісність з екстраверсією, чесність зі схильністю до згоди, стійкість з добросовісністю (Cosentino, 2017).

З'ясовувався вплив особистісних властивостей на різні сторони життя людини: на академічну успішність (Castro Solano, 2019); на інтерес до мистецтва (Afhami, 2019); на художні орієнтації у сприйманні творів живопису (Shepelova, 2019); на поведінку, спрямовану на покращення здоров'я (Joynes, 2018) та багато іншого.

Наше попереднє теоретико-емпіричне дослідження (Подшивайлова, 2020) також було присвячено опису сучасних студентів за наступними психологічними показниками: емпатійність (за методикою «Діагностика рівня емпатійних здібностей» В. В. Бойко (Бойко, 1996)), психічна стійкість / психічна неврівноваженість, соціальна пристосованість / асоціальність, соціальна контактність / інтровертованість, емоційна нечутливість / сензитивність (за багатофакторним особистісним опитувальником В. М. Мельникова та Л. Т. Ямпольського «Психодіагностичний тест» (ПДТ) (Мельников, 1985)) та особистісними творчими характеристиками: схильність до ризику, допитливість, складність, уява (за опитувальником Ф. Е. Вільямса (Williams, 1980), модифікованим О. Є. Туник (Тунік, 2003)). Саме ці методики було використано і для збору емпіричних даних.

Багатофакторний особистісний опитувальник В. М. Мельникова та Л. Т. Ямпольського «Психодіагностичний тест» (ПДТ) дозволяє виокремити десять шкал нижнього рівня («невротизм», «психотизм», «депресія», «совісність», «розгальмованість», «загальна активність», «сором'язливість», «товариськість», «естетична чутливість», «жіночність») та чотири шкали верхнього рівня, які є узагальненням шкал нижнього рівня. Зокрема, «психічна неврівноваженість» є узагальненням

оцінок за трьома шкалами нижнього рівня «невротизм», «психотизм», «депресія» та призначена для інтегральної оцінки ступеня психічної стійкості особистості; «асоціальність» є узагальненням оцінок за двома шкалами нижнього рівня «совісність», «розгальмованість» і спрямована на інтегральну оцінку ступеня соціальної пристосованості особистості; «інтроверсія» є узагальненням оцінок за трьома шкалами нижнього рівня «загальна активність», «сором'язливість», «товариськість» і дає можливість інтегрально оцінити ступінь соціальної контактності особистості; «сензитивність» є узагальненням оцінок за двома шкалами нижнього рівня «естетична чутливість», «жіночність» та призначена для інтегральної оцінки делікатності емоційних переживань (Мельников, 1985; Психодіагностический тест, 2002).

Опитувальник Ф. Е. Вільямса, модифікований О. Є. Туник (Тунік, 2003), дозволив визначити наступні показники творчості студентів: схильність до ризику, складність (комплексність), допитливість та уяву. Схильність до ризику має такі прояви: конструктивне сприйняття критики, припущення можливості невдачі; намагання висувати припущення; діяти у неструктурованих умовах; захищати власні цілі. Складність (комплексність) проявляється в пошуку багатьох альтернатив; баченні різниці між тим, що є, і тим, що могло б бути; прагненні привести в порядок неупорядковане; аналізувати складні проблеми, сумніватися в єдиному вірному рішенні. Проявами допитливості є здатність продукувати ідеї; пошук виходу з невизначених ситуацій; цікавість до загадок, головоломок; роздуми над прихованим сенсом явищ. Уява проявляється у здатності до візуалізації, довірі до інтуїції (Тунік, 2003 : 12).

У своєму дослідженні ми взяли за основу положення Ф. М. Подшивайлова (Подшивайлов, 2019 : 267) про амбівалентне співвідношення понять «індивід» і «людина», коли індивід розглядається як стан, що потребує постійного надходження ресурсу ззовні. Зовнішнім проявом індивіда є індивідність, внутрішнім – поліцентричність. Людина ж розглядається як стан, коли використовується лише власний ресурс. Зовнішнім проявом людини є особистість, внутрішнім – індивідуальність.

Отже, далі будемо розглядати поняття «особистість» (як зовнішній, соціальний прояв людини) і «індивідність» (як зовнішній, соціальний прояв

індивіда) у їх амбівалентному співвідношенні.

Також ми спиралися на аксіоматичні положення понятійного числення про те, що: будь-яке поняття має форму і зміст; будь-яке поняття, яке має форму і зміст, завжди має статичний і динамічний (циклічний) прояви; будь-яке поняття має, як правило, не більше чотирьох типів; будь-яке поняття має, як правило, не більше дев'яти системоутворювальних параметрів (Подшивайлов, 2018; 2019).

Теоретичний аналіз виділених психологічних показників на основі вищезазначених концептуальних положень стосовно наукових досліджень складних психологічних і соціальних явищ дав можливість визначити властивості особистості як соціального прояву людини та властивості індивідності як соціального прояву індивіда.

Властивостями особистості визначено:

- 1) соціальну контактність;
- 2) допитливість;
- 3) емпатійність;
- 4) творчу допитливість;
- 5) естетичну чутливість (як совісну соціальну контактність);
- 6) сензитивну емпатійність;
- 7) творчість;
- 8) сензитивність;
- 9) совісність.

Властивостями індивідності виділено:

- 1) психотизм;
- 2) психічну нерівноваженість;
- 3) розгальмованість;
- 4) схильність до домінування (як емоційну нечутливість психічної нерівноваженості);
- 5) депресію (як невротичний психотизм);
- 6) схильність до ризику (як асоціальну розгальмованість);
- 7) емоційну нечутливість;
- 8) асоціальність;
- 9) невротизм. При цьому інтегральним показником особистості визначено естетичну чутливість, а інтегральним показником індивідності – депресію.

Мета – побудувати та описати типологію студентів за співвідношенням естетичної чутливості (як інтегрального показника особистості) та депресії (як інтегрального показника індивідності).

Методологія дослідження.

Аналіз результатів емпіричного дослідження, проведеного упродовж лютого 2018 – лютого 2020 років, було здійснено у відповідності з теоретично визначеними властивостями особистості та індивідності. Досліджуваними виступили студенти I - VI курсів різних спеціальностей закладів вищої освіти м. Києва та м. Житомира. Середній вік досліджуваних – 20 років.

Загальна кількість досліджуваних – 195 осіб.

Оскільки естетична чутливість (як інтегральний показник особистості) та депресія (як інтегральний показник індивідності) знаходяться у співвідношенні амбівалентності, між ними фактично відсутній кореляційний зв'язок (на нашій вибірці – $r=0.13$). Тому для побудови типології студентів ми застосували метод аналізу нелінійних зв'язків психологічних параметрів, запропонований Ф. М. Подшивайловим для побудови типологій особистості за показниками мотиваційної сфери (Подшивайлов, 2014; 2015; 2018; 2019). Суть запропонованого методу полягає у припущенні про наявність нелінійного зв'язку між досліджуваними показниками та ортогональність їхнього співвідношення у випадку, коли незважаючи на психологічну пов'язаність показників (наприклад, прагнення до успіху та прагнення до уникнення невдач або перфекціонізм і адаптивність тощо), кореляційний зв'язок між ними незначний ($r < \pm 0,25$). Критерієм для побудови типології особистості виступає ортогональний, іншими словами, квадрупольний (коли два показники розміщуються в ортогональній системі координат, де на осі «x» відкладається, наприклад, рівень мотивації досягнення успіху, а на осі «y» – рівень мотивації уникнення невдач) характер співвідношення двох показників. Наступним кроком є виділення чотирьох умовних типів особистості, виходячи з рівня прояву обох показників (високий/високий, високий/низький, низький/високий та низький/низький). Далі за допомогою дисперсійного аналізу та/або з використанням U-критерію Манна-Уїтні на основі одержаних результатів про ряд інших психологічних характеристик особистості визначається статистична значущість відмінностей між типами. Якщо відмінності суттєві та статистично значущі за переважною кількістю психологічних характеристик, то припущення про наявність нелінійного зв'язку підтверджується. Таким чином було розроблено алгоритм побудови типології особистості, що одночасно може виступати методом аналізу нелінійного зв'язку суміжних психологічних параметрів (Подшивайлов, 2018).

Виклад основного матеріалу дослідження.

За співвідношенням естетичної чутливості як інтегральної властивості особистості та депресії як інтегральної властивості індивідності нами виокремлено

4 типи студентів: до *I типу* «+ +» належать студенти з високим рівнем естетичної чутливості та високим рівнем депресії (до цього типу потрапили 31,8% студентів); до *II типу* «- +» ввійшли студенти з низьким рівнем естетичної чутливості та високим рівнем депресії (17,4% студентів); *III типу* «- -» склали студенти з низьким рівнем естетичної чутливості та низьким рівнем депресії (25,2% досліджуваних); до *IV типу* «+ -» належать студенти з високим рівнем естетичної чутливості та низьким рівнем депресії (25,6% студентів). Далі за допомогою дисперсійного аналізу одержаних емпіричних результатів за виділеними психологічними показниками ми визначили статистичну значущість відмінностей між типами (Табл. 1 на ст. 65).

Отже, з таблиці видно, що статистично значущі відмінності між типами виявлено за такими показниками: соціальна контактність, сензитивна емпатійність, сензитивність, психотизм, психічна невірноваженість, схильність до домінування, емоційна нечутливість, невротизм, сором'язливість, жіночність, уява, інтроверсія (на рівні статистичної значущості $p \leq 0,01$); совісність, загальна активність (на рівні статистичної значущості $p \leq 0,05$). За показниками: допитливість, емпатійність, творча допитливість, творчість, розгальмованість, схильність до ризику, асоціальність, товарицькість, складність статистично значущих відмінностей між типами не виявлено. Для естетичної чутливості та депресії статистична значущість відмінностей не розраховувалася, оскільки ці показники і є підставою для побудови типології.

Для визначення рівня прояву досліджених показників ми користувалися нормами, наведеними в табл. 2.

Для *I типу* характерні такі значення *властивостей особистості*: середній (наближений до низького) рівень соціальної контактності ($X^1 = 3,1$); середній рівень допитливості ($X = 5,5$); середній рівень емпатійності ($X = 5,8$); середній рівень творчої допитливості ($X = 5,6$); середній (наближений до високого) рівень естетичної чутливості ($X = 6,9$); середній (наближений до високого) рівень сензитивної емпатійності ($X = 6,3$); середній рівень творчості ($X = 5,6$); середній

(наближений до високого) рівень сензитивності ($X = 6,8$); середній (наближений до високого) рівень совісності ($X = 6,6$). Значення *властивостей індивідності*: високий рівень психотизму ($X = 7,0$); високий рівень психічної невірноваженості ($X = 7,7$); середній (наближений до високого) рівень розгальмованості

Таблиця 2.

Числові значення для визначення рівнів прояву досліджених психологічних показників

Показник	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Властивості особистості			
1. Соціальна контактність	0,0-2,0	3,0-6,0	7,0-10,0
2. Допитливість	0,0-3,5	3,5-7,5	7,5-10,0
3. Емпатійність	0,0-3,5	3,5-7,5	7,5-10,0
4. Творча допитливість	0,0-3,5	3,5-7,5	7,5-10,0
5. Естетична чутливість	1,0-2,0	3,0-7,0	8,0-10,0
6. Сензитивна емпатійність	0,0-2,0	3,0-6,0	7,0-10,0
7. Творчість	0,0-3,5	3,5-7,5	7,5-10,0
8. Сензитивність	0,0-2,0	3,0-6,0	7,0-10,0
9. Совісність	1,0-2,0	3,0-7,0	8,0-10,0
Властивості індивідності			
1. Психотизм	0,0-2,0	3,0-6,0	7,0-10,0
2. Психічна невірноваженість	0,0-2,0	3,0-6,0	7,0-10,0
3. Розгальмованість	1,0-3,0	4,0-7,0	8,0-10,0
4. Схильність до домінування	0,0-2,0	3,0-6,0	7,0-10,0
5. Депресія	0,0-2,0	3,0-6,0	7,0-10,0
6. Схильність до ризику	0,0-3,5	3,5-7,5	7,5-10,0
7. Емоційна нечутливість	0,0-2,0	3,0-6,0	7,0-10,0
8. Асоціальність	0,0-2,0	3,0-6,0	7,0-10,0
9. Невротизм	0,0-2,0	3,0-6,0	7,0-10,0
Інші показники			
1. Сором'язливість	1,0-3,0	4,0-6,0	7,0-10,0
2. Жіночність	0,0-1,0	2,0-5,0	6,0-10,0
3. Уява	0,0-3,5	3,5-7,5	7,5-10,0
4. Інтроверсія	0,0-2,0	3,0-6,0	7,0-10,0
5. Загальна активність	1,0-2,0	3,0-7,0	8,0-10,0
6. Товарицькість	1,0-2,0	3,0-8,0	9,0-10,0
7. Складність	0,0-3,5	3,5-7,5	7,5-10,0

¹ Примітка: тут і далі по тексту «X» прирівнюється до знака « \bar{x} » в таблицях.

Таблиця 1.

**Відмінності між типами студентів за дослідженими психологічними показниками
(дисперсійний аналіз)**

Показник	I тип «+ +»	II тип «- +»	III тип «- -»	IV тип «+ -»	F
	\bar{x} Рівень	\bar{x} Рівень	\bar{x} Рівень	\bar{x} Рівень	
Властивості особистості					
1. Соціальна контактність	3,1 Середній (наближений до низького)	3,7 Середній (наближений до низького)	5,1 Середній	4,3 Середній	5,57**
2. Допитливість	5,5 Середній	5,7 Середній	5,7 Середній	5,7 Середній	0,08
3. Емпатійність	5,8 Середній	5,4 Середній	5,3 Середній	5,4 Середній	0,39
4. Творча допитливість	5,6 Середній	5,7 Середній	5,2 Середній	5,9 Середній	0,60
5. Естетична чутливість (вісь у)	6,9 Середній (наближений до високого)	5,1 Середній	5,1 Середній	6,9 Середній (наближений до високого)	
6. Сензитивна емпатійність	6,3 Середній (наближений до високого)	5,2 Середній	5,0 Середній	6,1 Середній (наближений до високого)	9,25**
7. Творчість	5,6 Середній	5,7 Середній	5,0 Середній	6,0 Середній (наближений до високого)	1,41
8. Сензитивність	6,8 Середній (наближений до високого)	5,1 Середній	4,7 Середній	6,9 Середній (наближений до високого)	35,14*
9. Совісність	6,6 Середній (наближений до високого)	6,1 Середній (наближений до високого)	5,4 Середній	5,9 Середній	2,69*
Властивості індивідності					
1. Психотизм	7,0 Високий	6,1 Середній (наближений до високого)	4,0 Середній (наближений до низького)	5,2 Середній	12,68*
2. Психічна неврівноваженість	7,7 Високий	7,6 Високий	4,8 Середній	5,7 Середній	25,08*
3. Розгальмованість	6,0 Середній	5,6 Середній	5,3 Середній	5,1 Середній	2,11
4. Схильність до домінування	5,5 Середній	6,3 Середній (наближений до високого)	5,1 Середній	4,4 Середній (наближений до низького)	21,90*
5. Депресія (вісь х)	8,2 Високий	8,0 Високий	5,1 Середній	5,2 Середній	
6. Схильність до ризику	5,3 Середній	5,7 Середній	4,8 Середній	5,8 Середній	2,07
7. Емоційна нечутливість	3,2 (наближений до низького)	4,9 Середній	5,3 Середній	3,1 (наближений до низького)	35,14*
8. Асоціальність	5,2 Середній	4,9 Середній	5,0 Середній	4,6 Середній	0,57
9. Невротизм	7,3 Високий	7,6 Високий	5,7 Середній	6,4 Середній (наближений до високого)	9,15**
Інші показники					
1. Сором'язливість	6,4 Середній (наближений до високого)	5,7 Середній	4,2 Середній (наближений до низького)	5,2 Середній	7,16**
2. Жіночність	8,1 Високий	6,9 Високий	6,1 Високий (наближений до середнього)	8,0 Високий	17,57*
3. Уява	6,0 Середній (наближений до високого)	5,8 Середній	5,7 Середній	6,0 Середній (наближений до високого)	4,03**
4. Інтроверсія	6,9 Середній (наближений до високого)	6,3 Середній (наближений до високого)	4,9 Середній	5,7 Середній	5,57**
5. Загальна активність	5,5 Середній	5,5 Середній	5,0 Середній	4,7 Середній	2,90*
6. Товариськість	4,9 Середній	5,4 Середній	5,9 Середній	5,8 Середній	1,98
7. Складність	5,4 Середній	5,3 Середній	5,8 Середній	5,8 Середній	0,68

Примітка: \bar{x} - середнє значення показника; F - коефіцієнт дисперсії; ** - $p \leq 0,01$; * - $p \leq 0,05$.

($X = 6,0$); середній рівень схильності до домінування ($X = 5,5$); високий рівень депресії ($X = 8,2$); середній рівень схильності до ризику ($X = 5,3$); низький рівень емоційної нечутливості ($X = 3,2$); середній рівень асоціальності ($X = 5,2$); високий рівень невротизму ($X = 7,3$). Значення *інших досліджених показників*: середній (наближений до високого) рівень сором'язливості ($X = 6,4$); високий рівень жіночності ($X = 8,1$); середній (наближений до високого) рівень уяви ($X = 6,0$); середній (наближений до високого) рівень інтроверсії ($X = 6,9$); середній рівень загальної активності ($X = 5,5$); середній рівень товариськості ($X = 4,9$); середній рівень складності ($X = 5,4$).

Для **II туну** характерні такі значення *властивостей особистості*: середній (наближений до низького) рівень соціальної контактності ($X = 3,7$); середній рівень допитливості ($X = 5,7$); середній рівень емпатійності ($X = 5,4$); середній рівень творчої допитливості ($X = 5,7$); середній рівень естетичної чутливості ($X = 5,1$); середній рівень сензитивної емпатійності ($X = 5,2$); середній рівень творчості ($X = 5,7$); середній рівень сензитивності ($X = 5,1$); середній (наближений до високого) рівень совісності ($X = 6,1$). Значення *властивостей індивідності*: середній (наближений до високого) рівень психотизму ($X = 6,1$); високий рівень психічної невривноваженості ($X = 7,6$); середній рівень розгальмованості ($X = 5,6$); високий рівень схильності до домінування ($X = 6,3$); високий рівень депресії ($X = 8,0$); середній рівень схильності до ризику ($X = 5,7$); середній рівень емоційної нечутливості ($X = 4,9$); середній рівень асоціальності ($X = 4,9$); високий рівень невротизму ($X = 7,6$). Значення *інших досліджених показників*: середній рівень сором'язливості ($X = 5,7$); високий рівень жіночності ($X = 6,9$); середній рівень уяви ($X = 5,8$); середній (наближений до високого) рівень інтроверсії ($X = 6,3$); середній рівень загальної активності ($X = 5,5$); середній рівень товариськості ($X = 4,4$); середній рівень складності ($X = 5,3$).

Для **III туну** характерні такі значення *властивостей особистості*: середній рівень соціальної контактності ($X = 5,1$); середній рівень допитливості ($X = 5,7$); середній рівень емпатійності ($X = 5,3$); середній рівень творчої допитливості ($X = 5,2$); середній рівень естетичної чутливості ($X = 5,1$); середній рівень

сензитивної емпатійності ($X = 5,0$); середній рівень творчості ($X = 5,0$); середній рівень сензитивності ($X = 5,7$); середній рівень совісності ($X = 5,4$). Значення *властивостей індивідності*: середній (наближений до низького) рівень психотизму ($X = 4,0$); середній рівень психічної невривноваженості ($X = 4,8$); середній рівень розгальмованості ($X = 5,3$); середній рівень схильності до домінування ($X = 5,1$); середній рівень депресії ($X = 5,1$); середній рівень схильності до ризику ($X = 4,8$); середній рівень емоційної нечутливості ($X = 5,3$); середній рівень асоціальності ($X = 5,0$); середній рівень невротизму ($X = 5,7$). Значення *інших досліджених показників*: середній рівень сором'язливості ($X = 4,2$); високий (наближений до середнього) рівень жіночності ($X = 6,1$); середній рівень уяви ($X = 5,7$); середній рівень інтроверсії ($X = 4,9$); середній рівень загальної активності ($X = 5,0$); середній рівень товариськості ($X = 5,9$); середній рівень складності ($X = 5,8$).

Для **IV туну** характерні такі значення *властивостей особистості*: середній рівень соціальної контактності ($X = 4,3$); середній рівень допитливості ($X = 5,7$); середній рівень емпатійності ($X = 5,4$); середній рівень творчої допитливості ($X = 5,9$); середній (наближений до високого) рівень естетичної чутливості ($X = 6,9$); середній рівень сензитивної емпатійності ($X = 6,1$); середній (наближений до високого) рівень творчості ($X = 6,0$); середній (наближений до високого) рівень сензитивності ($X = 6,9$); середній рівень совісності ($X = 5,9$). Значення *властивостей індивідності*: середній рівень психотизму ($X = 5,2$); середній рівень психічної невривноваженості ($X = 5,7$); середній рівень розгальмованості ($X = 5,1$); середній (наближений до низького) рівень схильності до домінування ($X = 4,4$); середній рівень депресії ($X = 5,2$); середній рівень схильності до ризику ($X = 5,8$); низький рівень емоційної нечутливості ($X = 3,1$); середній рівень асоціальності ($X = 4,6$); середній (наближений до високого) рівень невротизму ($X = 6,4$). Значення *інших досліджених показників*: середній рівень сором'язливості ($X = 5,2$); високий рівень жіночності ($X = 8,0$); середній рівень уяви ($X = 6,0$); середній рівень інтроверсії ($X = 5,7$); середній рівень загальної активності ($X = 4,7$); середній рівень товариськості ($X = 5,8$); середній рівень складності ($X = 5,8$).

Для підвищення розрізняючої чутливості методу побудови типології ми застосували U-критерій Манна-Уїтні, за допомогою якого порівняли попарно виокремлені типи за дослідженими властивостями. Результати розрахунків представлено у табл. 3.

Як бачимо з таблиці, статистично значущі відмінності між *I та II типами* виявлено за такими психологічними показниками: сензитивність ($p = 0,00$); схильність до домінування ($p = 0,00$); емоційна нечутливість ($p = 0,00$); жіночність ($p = 0,00$). Відмінності

Таблиця 3.

Відмінності між типами студентів за дослідженими психологічними показниками (U-критерій Манна-Уїтні)

Показник	I / II тип		I/III тип		I/IV тип		II/III тип		II / IV тип		III/IV тип		
	U	p	U	p	U	p	U	p	U	p	U	p	
Властивості особистості													
1.	Соціальна контактність	826,00	0,08	968,50	0,00	1134,00	0,02	695,00	0,20	764,50	0,44	1151,50	0,61
2.	Допитливість	953,00	0,44	1348,50	0,31	1419,00	0,44	817,00	0,89	817,50	0,77	1196,00	0,84
3.	Емпатійність	965,50	0,50	1439,50	0,64	1375,00	0,31	811,50	0,85	831,50	0,87	1150,00	0,60
4.	Творча допитливість	994,50	0,65	1421,00	0,56	1389,00	0,35	821,00	0,92	831,00	0,87	1148,00	0,59
5.	Естетична чутливість (вісь y)												
6.	Сензитивна емпатійність	826,00	0,08	968,50	0,00	1134,00	0,02	695,00	0,20	764,50	0,44	1151,50	0,61
7.	Творчість	1038,00	0,91	1499,00	0,91	1356,00	0,26	821,00	0,92	787,50	0,57	1040,00	0,20
8.	Сензитивність	490,00	0,00	518,50	0,00	1450,00	0,56	757,00	0,48	343,00	0,00	358,00	0,00
9.	Совісність	971,00	0,53	1077,50	0,01	1289,00	0,13	642,00	0,08	764,00	0,44	1107,50	0,41
Властивості індивідності													
1.	Психотизм	930,50	0,35	752,50	0,00	870,50	0,00	503,50	0,00	560,50	0,01	1170,50	0,71
2.	Психічна неврівноваженість	993,00	0,64	472,00	0,00	541,00	0,00	265,50	0,00	296,00	0,00	1184,00	0,78
3.	Розгальмованість	1043,00	0,94	1336,00	0,28	1287,50	0,13	732,00	0,35	687,50	0,14	1129,50	0,51
4.	Схильність до домінування	667,00	0,00	485,50	0,00	975,00	0,00	557,50	0,01	818,00	0,77	716,00	0,00
5.	Депресія (вісь x)												
6.	Схильність до ризику	1053,00	1,00	1423,00	0,57	1487,50	0,72	797,00	0,74	823,50	0,81	1086,50	0,33
7.	Емоційна нечутливість	490,00	0,00	518,50	0,00	1450,00	0,56	757,00	0,48	343,00	0,00	358,00	0,00
8.	Асоціальність	1037,00	0,90	1360,50	0,35	1439,50	0,52	761,50	0,51	774,50	0,49	1028,50	0,17
9.	Невротизм	936,00	0,37	744,50	0,00	861,00	0,00	506,00	0,00	552,00	0,01	1197,50	0,85
Інші показники													
1.	Сором'язливість	799,00	0,05	859,50	0,00	1032,00	0,00	683,50	0,17	738,00	0,31	1127,00	0,50
2.	Жіночність	573,00	0,00	536,50	0,00	1318,50	0,18	654,50	0,10	561,50	0,01	542,50	0,00
3.	Уява	1038,50	0,91	1247,50	0,11	1542,50	0,97	663,00	0,12	840,50	0,93	1009,00	0,13
4.	Інтроверсія	826,00	0,08	968,50	0,00	1134,00	0,02	695,00	0,20	764,50	0,44	1151,50	0,61
5.	Загальна активність	911,00	0,27	1437,50	0,63	1249,50	0,08	669,50	0,13	566,50	0,01	1042,00	0,20
6.	Товариськість	1026,50	0,84	1468,50	0,77	1324,00	0,19	827,50	0,96	740,50	0,32	1100,00	0,38
7.	Складність	1023,50	0,82	1143,50	0,03	1160,50	0,02	704,50	0,24	714,50	0,22	1140,50	0,56

між **I та III типами** виявлено за наступними психологічними показниками: соціальна контактність ($p = 0,00$); сензитивна емпатійність ($p = 0,00$); сензитивність ($p = 0,00$); совісність ($p = 0,01$); психотизм ($p = 0,00$); психічна неврівноваженість ($p = 0,00$); схильність до домінування ($p = 0,00$); емоційна нечутливість ($p = 0,00$); невротизм ($p = 0,00$); сором'язливість ($p = 0,00$); жіночність ($p = 0,00$); інтроверсія ($p = 0,00$); складність ($p = 0,03$). Відмінності між **I та IV типами** виявлено за такими психологічними показниками: соціальна контактність ($p = 0,02$); сензитивна емпатія ($p = 0,02$); психотизм ($p = 0,00$); психічна неврівноваженість ($p = 0,00$); схильність до домінування ($p = 0,00$); невротизм ($p = 0,00$); сором'язливість ($p = 0,00$); інтроверсія ($p = 0,02$); складність ($p = 0,02$). Відмінності між **II та III типами** виявлено за психологічними показниками: психотизм ($p = 0,00$); психічна неврівноваженість ($p = 0,00$); схильність до домінування ($p = 0,01$); невротизм ($p = 0,00$). Відмінності між **II та IV типами** виявлено за наступними психологічними показниками: сензитивність ($p = 0,00$); психотизм ($p = 0,01$); психічна неврівноваженість ($p = 0,00$); емоційна нечутливість ($U = 343,00$; $p = 0,00$); невротизм ($U = 552,00$; $p = 0,01$); жіночність ($p = 0,01$); загальна активність ($p = 0,01$). Відмінності між **III та IV типами** виявлено за психологічними показниками: сензитивність ($p = 0,00$); схильність до домінування ($p = 0,00$); емоційна нечутливість ($p = 0,00$); жіночність ($p = 0,00$). За усіма іншими показниками статистично значущих відмінностей не виявлено.

Далі наведемо середні значення досліджених психологічних показників за типами (табл. 3). Середні значення психологічних показників, використаних у розрахунках із застосуванням U-критерію Манна-Уїтні (див. табл. 4) дещо відрізняються від тих, які ми застосували у дисперсійному аналізі (див. табл. 1), тому що дисперсійний аналіз показує наявність значних відмінностей між усіма типами в цілому, але не показує, між якими конкретними типами є відмінності.

Для **I типу** характерні наступні значення *властивостей особистості*: середній (наближений до низького) рівень соціальної контактності ($X = 3,1$); середній рівень допитливості ($X = 5,3$); середній рівень емпатійності ($X = 5,7$); середній рівень творчої допитливості ($X = 5,3$); середній (наближений до високого) рівень

естетичної чутливості ($X = 6,9$); середній (наближений до високого) рівень сензитивної емпатійності ($X = 6,9$); середній рівень творчості ($X = 5,3$); середній (наближений до високого) рівень сензитивності ($X = 6,5$); середній рівень совісності ($X = 6,4$). Значення *властивостей індивідності*: середній (наближений до високого) рівень психотизму ($X = 6,5$); високий рівень психічної неврівноваженості ($X = 7,7$); середній рівень розгальмованості ($X = 5,5$); середній (наближений до високого) рівень схильності до домінування ($X = 6,5$); високий рівень депресії ($X = 8,2$); середній рівень схильності до ризику ($X = 5,5$); середній (наближений до низького) рівень емоційної нечутливості ($X = 3,5$); середній рівень асоціальності ($X = 4,8$); високий рівень невротизму ($X = 7,6$). Значення *інших досліджених показників*: середній рівень сором'язливості ($X = 6,5$); високий рівень жіночності ($X = 8,1$); середній рівень уяви ($X = 5,6$); середній (наближений до високого) рівень інтроверсії ($X = 6,9$); середній рівень загальної активності ($X = 5,2$); середній рівень товариськості ($X = 5,4$); середній рівень складності ($X = 5,1$).

Для **II типу** характерні такі значення *властивостей особистості*: середній (наближений до низького) рівень соціальної контактності ($X = 3,7$); середній рівень допитливості ($X = 5,7$); середній рівень емпатійності ($X = 5,4$); середній рівень творчої допитливості ($X = 5,7$); середній рівень естетичної чутливості ($X = 5,1$); середній (наближений до високого) рівень сензитивної емпатійності ($X = 6,2$); середній рівень творчості ($X = 5,7$); середній рівень сензитивності ($X = 5,1$); середній рівень совісності ($X = 6,1$). Значення *властивостей індивідності*: середній (наближений до високого) рівень психотизму ($X = 6,1$); високий рівень психічної неврівноваженості ($X = 7,6$); середній рівень розгальмованості ($X = 5,6$); середній рівень схильності до домінування ($X = 5,6$); високий рівень депресії ($X = 8,0$); середній рівень схильності до ризику ($X = 5,7$); середній рівень емоційної нечутливості ($X = 4,9$); середній рівень асоціальності ($X = 4,9$); високий рівень невротизму ($X = 7,3$). Значення *інших досліджених показників*: середній рівень сором'язливості ($X = 5,7$); високий рівень жіночності ($X = 6,9$); середній рівень уяви ($X = 5,8$); середній (наближений до високого) рівень інтроверсії ($X = 6,3$); середній рівень загаль-

ної активності ($X = 5,5$); середній рівень товарищкості ($X = 5,4$); середній рівень складності ($X = 5,3$).

Для III типу характерні наступні значення властивостей особистості: середній рівень соціальної контактності ($X = 4,5$); середній рівень допитливості ($X = 5,7$); середній рівень емпатійності ($X = 5,5$); середній рівень творчої допитливості ($X = 5,5$); середній рівень естетичної чутливості ($X = 5,1$); середній рівень сензитивної емпатійності ($X = 5,5$); середній рівень творчості ($X = 5,4$); середній рівень сензитивності

($X = 4,9$); середній рівень совісності ($X = 5,4$). Значення властивостей індивідності: середній рівень психотизму ($X = 4,5$); середній рівень психічної невірноваженості ($X = 5,2$); середній рівень розгальмованості ($X = 5,3$); середній рівень схильності до домінування ($X = 4,7$); середній рівень депресії ($X = 5,1$); середній рівень схильності до ризику ($X = 5,2$); середній рівень емоційної нечутливості ($X = 5,1$); середній рівень асоціальності ($X = 5,1$); середній (наближений до високого) рівень невротизму ($X = 6,0$). Значення інших дослідже-

Таблиця 4.

Середні значення та рівні досліджених психологічних показників за типами

Показник	I тип «+ +»	II тип «- +»	III тип «- -»	IV тип «+ -»	Загальна вибірка
	\bar{x} рівень	\bar{x} рівень	\bar{x} рівень	\bar{x} рівень	
Властивості особистості					
1. Соціальна контактність	3,1 середній (наближений до низького)	3,7 середній (наближений до низького)	4,5 середній	4,2 середній	3,8 Середній (наближений до низького)
2. Допитливість	5,3 середній	5,7 середній	5,7 середній	5,5 середній	5,5 середній
3. Емпатійність	5,7 середній	5,4 середній	5,5 середній	5,3 середній	5,5 середній
4. Творча допитливість	5,3 середній	5,7 середній	5,5 середній	5,6 середній	5,5 середній
5. Естетична чутливість (вісь у)	6,9 середній (наближений до високого)	5,1 середній	5,1 середній	6,9 середній (наближений до високого)	6,1 середній (наближений до високого)
6. Сензитивна емпатійність	6,9 середній (наближений до високого)	6,2 середній (наближений до високого)	5,5 середній	5,8 середній	5,7 середній
7. Творчість	5,3 середній	5,7 середній	5,4 середній	5,7 середній	5,5 середній
8. Сензитивність	6,5 середній (наближений до високого)	5,1 середній	4,9 середній	6,6 середній (наближений до високого)	5,9 середній
9. Совісність	6,4 середній	6,1 середній	5,4 середній	5,7 середній	5,9 середній
Властивості індивідності					
1. Психотизм	6,5 середній (наближений до високого)	6,1 середній (наближений до високого)	4,5 середній	4,8 середній	5,5 середній
2. Психічна невірноваженість	7,7 високий	7,6 високий	5,2 середній	5,4 середній	6,4 середній (наближений до високого)
3. Розгальмованість	5,5 середній	5,6 середній	5,3 середній	5,0 середній	5,3 середній
4. Схильність до домінування	6,5 середній (наближений до високого)	5,6 середній	4,7 середній	5,7 середній	5,3 середній
5. Депресія (вісь х)	8,2 високий	8,0 високий	5,1 середній	5,2 середній	6,6 середній (наближений до високого)
6. Схильність до ризику	5,5 середній	5,7 середній	5,2 середній	5,7 середній	5,5 середній
7. Емоційна нечутливість	3,5 середній (наближений до низького)	4,9 середній	5,1 середній	3,4 середній (наближений до низького)	4,1 середній
8. Асоціальність	4,8 середній	4,9 середній	5,1 середній	4,6 середній	4,9 середній
9. Невротизм	7,6 високий	7,3 високий	6,0 середній (наближений до високого)	6,0 середній (наближений до високого)	6,7 середній (наближений до високого)
Інші показники					
1. Сором'язливість	6,5 середній (наближений до високого)	5,7 середній	4,8 середній	5,1 середній	5,6 середній
2. Жіночність	8,1 високий	6,9 високий	6,3 високий	7,8 високий	7,4 високий
3. Уява	5,6 середній	5,8 середній	5,1 середній	5,6 середній	5,5 середній
4. Інтроверсія	6,9 середній (наближений до високого)	6,3 середній (наближений до високого)	5,5 середній	5,8 середній	6,2 середній (наближений до високого)
5. Загальна активність	5,2 середній	5,5 середній	5,1 середній	4,7 середній	5,1 середній
6. Товарищкості	5,4 середній	5,4 середній	5,6 середній	5,9 середній	5,5 середній
7. Складність	5,1 середній	5,3 середній	5,8 середній	5,9 середній	5,5 середній

них показників: середній рівень сором'язливості ($X = 4,8$); високий (наближений до середнього) рівень жіночності ($X = 6,3$); середній рівень уяви ($X = 5,1$); середній рівень інтроверсії ($X = 5,5$); середній рівень загальної активності ($X = 5,1$); середній рівень товарищескості ($X = 5,6$); середній рівень складності ($X = 5,8$).

Для IV типу характерні такі значення властивостей особистості: середній рівень соціальної контактності ($X = 4,2$); середній рівень допитливості ($X = 5,5$); середній рівень емпатійності ($X = 5,3$); середній рівень творчої допитливості ($X = 5,6$); середній (наближений до високого) рівень естетичної чутливості ($X = 6,9$); середній рівень сензитивної емпатійності ($X = 5,8$); середній рівень творчості ($X = 5,7$); середній (наближений до високого) рівень сензитивності ($X = 6,6$); середній рівень совісності ($X = 5,7$). Значення властивостей індивідності: середній рівень психотизму ($X = 4,8$); середній рівень психічної невірноваженості ($X = 5,4$); середній рівень розгальмованості ($X = 5,0$); середній рівень схильності до домінування ($X = 5,7$); середній рівень депресії ($X = 5,2$); середній рівень схильності до ризику ($X = 5,7$); середній (наближений до низького) рівень емоційної нечутливості ($X = 3,4$); середній рівень асоціальності ($X = 4,6$); середній (наближений до високого) рівень невротизму ($X = 6,0$). Значення інших досліджених показників: середній рівень сором'язливості ($X = 5,1$); високий рівень жіночності ($X = 7,8$); середній рівень уяви ($X = 5,6$); середній рівень інтроверсії ($X = 5,8$); середній рівень загальної активності ($X = 4,7$); середній рівень товарищескості ($X = 5,9$); середній рівень складності ($X = 5,9$).

Для більшої наочності та зручності інтерпретації отриманих результатів, ми умовно збільшили градацію досліджених психологічних показників з трьох рівнів (низький, середній, високий) до шести (низький, занижений, середній, підвищений, високий, дуже високий) і подали їх у табл. 5.

Отже, розглянемо які рівні прояву у кожного типу студентів мають властивості особистості. За рівнем соціальної контактності для III і IV типів властивий середній рівень, для I і II – занижений. Усім чотирьом типам властивий середній рівень допитливості, емпатійності та творчої допитливості. За рівнем сензитивної емпатійності для I і II типів властивий підвище-

ний рівень, для III і IV – середній. Усім чотирьом типам властивий середній рівень творчості. За рівнем сензитивності для I і IV типів властивий підвищений рівень, для II і III – середній рівень. За рівнем совісності для I і II типів властивий підвищений рівень, для III і IV – середній. Властивості індивідності розподілилися між типами таким чином: для I і II типів властивий підвищений рівень психотизму, для III і IV – середній; для I і II типів властивий високий рівень психічної невірноваженості, для III і IV – середній; усім чотирьом типам властивий середній рівень розгальмованості; за рівнем схильності до домінування завищений рівень властивий для I типу, трьом іншим типам властивий середній рівень; усім чотирьом типам властивий середній рівень схильності до ризику; для I і IV типів властивий занижений рівень емоційної нечутливості, для II і III – середній; усім чотирьом типам властивий середній рівень асоціальності; для I і II типів властивий високий рівень невротизму, для III і IV – підвищений. Інші досліджені психологічні показники так розподілилися між типами: для I типу властивий завищений рівень сором'язливості, для інших трьох типів – середній; для I і IV типів властивий дуже високий рівень жіночності, для II і III – високий; усім чотирьом типам властивий середній рівень уяви; для I і II типів властивий підвищений рівень інтроверсії, для III і IV – середній; усім чотирьом типам властивий середній рівень загальної активності, товарищескості та складності.

У таблицях 4 і 5 було подано середні значення й рівні прояву психологічних властивостей для кожного з виділених типів та по вибірці в цілому. Далі проведемо порівняльний аналіз середніх значень виділених типологічних властивостей студентів між окремими типами з урахуванням їх нормативного середнього значення. Для аналізу візьмемо середні значення психологічних показників, які було використано для розрахунків за U-критерієм Манна-Уїтні. Високим рівнем будемо вважати прояв показника, який має найвище середнє значення серед чотирьох типів, низьким рівнем позначимо найменше середнє значення показника, відповідно, середнім будемо вважати той рівень, що займає проміжне місце між найвищим і найнижчим середніми значеннями досліджуваного показника серед усіх чотирьох типів з урахуванням статистично значущих від-

Таблиця 5.

Рівні досліджених психологічних показників за типами

Показник		I тип «+ +»	II тип «- +»	III тип «- -»	IV тип «+ -»	Загальна вибірка
		\bar{x} рівень	\bar{x} рівень	\bar{x} рівень	\bar{x} рівень	\bar{x} рівень
Властивості особистості						
1.	Соціальна контактність	занижений	занижений	середній	середній	занижений
2.	Допитливість	середній	середній	середній	середній	середній
3.	Емпатійність	середній	середній	середній	середній	середній
4.	Творча допитливість	середній	середній	середній	середній	середній
5.	Естетична чутливість (всь у)	підвищений	середній	середній	підвищений	підвищений
6.	Сензитивна емпатійність	підвищений	підвищений	середній	середній	середній
7.	Творчість	середній	середній	середній	середній	середній
8.	Сензитивність	підвищений	середній	середній	підвищений	середній
9.	Совісність	підвищений	підвищений	середній	середній	середній
Властивості індивідуальності						
1.	Психотизм	підвищений	підвищений	середній	середній	середній
2.	Психічна неврівноваженість	високий	високий	середній	середній	підвищений
3.	Розгальмованість	середній	середній	середній	середній	середній
4.	Схильність до домінування	підвищений	середній	середній	середній	середній
5.	Депресія (всь х)	високий	високий	середній	середній	підвищений
6.	Схильність до ризику	середній	середній	середній	середній	середній
7.	Емоційна нечутливість	занижений	середній	середній	занижений	середній
8.	Асоціальність	середній	середній	середній	середній	середній
9.	Невротизм	високий	високий	підвищений	підвищений	підвищений
Інші показники						
1.	Сором'язливість	завищений	середній	середній	середній	середній
2.	Жіночність	дуже високий	високий	високий	дуже високий	дуже високий
3.	Уява	середній	середній	середній	середній	середній
4.	Інтроверсія	підвищений	підвищений	середній	середній	підвищений
5.	Загальна активність	середній	середній	середній	середній	середній
6.	Товариськість	середній	середній	середній	середній	середній
7.	Складність	середній	середній	середній	середній	середній

мінностей між середніми нормативними значеннями. Опис типів студентів за рівнями прояву «високий», «середній», «низький» (порівняно з іншими типами, а не власне вираженістю певної психологічної властивості у досліджуваних нашої вибірки) представлено у таблиці 6.

Якщо звернути увагу на типологічні властивості, то помітимо наступні особливості виділених типів. Для I типу (високий рівень естетичної чутливості у поєднанні з високим рівнем депресії), властивостями якого визначено невротизм, совісність, інтроверсію, уяву, абулію (як психотичний невротизм), сензитивність (та її складову нижчого порядку – жіночність),

психічну неврівноваженість, сором'язливість, психотизм, характерним є високий рівень прояву (у порівнянні з іншими типами) всіх названих властивостей, за винятком уяви, який визначено як середній. Для II типу (низький рівень естетичної чутливості у поєднанні з високим рівнем депресії), характерним порівняно з іншими типами є високий рівень психотизму, психічної неврівноваженості, емоційної нечутливості, невротизму та середній рівень схильності до домінування. III тип (низький рівень естетичної чутливості у поєднанні з низьким рівнем депресії) вирізняється з поміж інших типів низьким рівнем психотизму, психічної неврівноваженості, сензитивної емпатійності, жіночності,

Таблиця 6.

Опис типів студентів за рівнем прояву психологічних властивостей у порівнянні між типами

Показник		I тип «+ +» «Аватарність»		II тип «- +» «Індивідність»	III тип «- -» «Вітальність»	IV тип «+ -» «Особистість»
		рівень прояву		рівень	рівень	рівень
Властивості особистості						
1.	Соціальна контактність	низький	середній		високий	високий
2.	Допитливість	середній	середній		середній	середній
3.	Емпатійність	середній	середній		середній	середній
4.	Творча допитливість	середній	середній		середній	середній
5.	Естетична чутливість (вісь у)	високий	низький		низький	високий
6.	Сензитивна емпатійність	високий	середній		низький	середній
7.	Творчість	середній	середній		середній	середній
8.	Сензитивність	високий	низький		низький	високий
9.	Совісність	високий	середній		низький	середній
Властивості індивідності						
1.	Психотизм	високий		високий	низький	низький
2.	Психічна неврівноваженість	високий		високий	низький	низький
3.	Розгальмованість	високий		високий	середній	низький
4.	Схильність до домінування	високий		середній	низький	середній
5.	Депресія (вісь х)	високий		високий	низький	низький
6.	Схильність до ризику	середній		середній	низький	середній
7.	Емоційна нечутливість	низький		високий	високий	низький
8.	Асоціальність	середній		середній	високий	низький
9.	Невротизм	високий		високий	низький	низький
Інші показники						
1.	Сором'язливість	високий		середній	низький	середній
2.	Жіночність	високий		середній	низький	високий
3.	Уява	середній		середній	низький	середній
4.	Інтроверсія	високий		високий	низький	середній
5.	Загальна активність	середній		високий	середній	низький
6.	Товариськість	низький		низький	середній	високий
7.	Складність	низький		низький	середній	високий

сензитивності, сором'язливості, совісності, невротизму і водночас високим рівнем соціальної контактності та середнім рівнем її складової нижчого порядку – загальної активності. Визначальними для IV типу (високий рівень естетичної чутливості у поєднанні з низьким рівнем депресії) є високі рівні соціальної контактності (у поєднанні з низьким рівнем її складової нижчого порядку – загальної активності), сензитивності (та її складової нижчого порядку – жіночності), середні рівні сензитивної емпатійності, совісності, творчості (у поєднанні з її складовими нижчого порядку – високим рівнем складності та середнім рівнем уяви).

Ті психологічні властивості, за якими виявлено статистично значущі відмінності як за дисперсійним аналізом, так і за допомогою U-критерію Манна-Уїтні,

є підстава вважати типологічними. На рис. 1 представлено психологічні параметри, визначені нами як типологічні для кожного з чотирьох виділених типів студентів.

Як бачимо, для I типу характерними є: невротизм, совісність, інтроверсія, уява, абулія (як психотичний невротизм), сензитивність (та її складова нижчого порядку – жіночність), психічна неврівноваженість, сором'язливість, психотизм. Для II типу характерними є: психотизм, психічна неврівноваженість, схильність до домінування, емоційна нечутливість, невротизм. Для III типу характерними є: психотизм, психічна неврівноваженість, сензитивна емпатійність, жіночність, соціальна контактність (та її складова нижчого порядку – загальна активність), сензитивність, сором'язливість,

<ol style="list-style-type: none"> 1. Соціальна контактність - загальна активність 2. Сензитивна емпатійність 3. Творчість - складність - уява 4. Сензитивність - жіночність 5. Совісність 	<p>Висока естетична чутливість</p> <p>IV тип «+ -» «Особистість»</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Невротизм 2. Совісність 3. Інтроверсія 4. Уява 5. Абулія (як психотичний невротизм) 6. Сензитивність - жіночність 7. Психічна нерівноваженість 8. Сором'язливість 9. Психотизм 	<p>I тип «+ +» «Аватарність»</p>
Низький рівень депресії		Високий рівень депресії	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Психотизм 2. Психічна нерівноваженість 3. Сензитивна емпатійність 4. Жіночність 5. Соціальна контактність - загальна активність 6. Сензитивність 7. Сором'язливість 8. Совісність 9. Невротизм 	<p>III тип «- -» «Вігальність»</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Психотизм 2. Психічна нерівноваженість 3. Схильність до домінування 4. Емоційна нечутливість 5. Невротизм 	<p>II тип «- +» «Індивідність»</p> <p>Низька естетична чутливість</p>

Рис. 1. Характеристика типів студентів за співвідношенням інтегральних властивостей особистості та індивідності

совісність, невротизм. Для IV типу характерними є: соціальна контактність (та її складова нижчого порядку – загальна активність), сензитивна емпатійність, творчість (та її складові нижчого порядку – складність та уява), сензитивність (та її складова нижчого порядку – жіночність), совісність.

Виявлені відмінності між типами студентів за співвідношенням естетичної чутливості та депресії у рівні прояву більшості з досліджуваних параметрів дають можливість здійснити їх розгорнуту психологічну характеристику. Скориставшись інтерпретацією досліджуваних показників, запропонованою авторами застосованих нами методик (Бойко, 1996; Тунік, 2003; Мельников, 1985; Williams, 1980), а також висунутими теоретичними положеннями і нашими спостереженнями, охарактеризуємо кожен з визначених типів студентів.

I тип студентів має високий рівень естетичної чутливості та високий рівень депресії. *Естетична чутливість* передбачає здатність людини помічати гарне, красиве, гармонійне у навколишньому світі та у собі, а також гостро відчувати прояви некрасивого, негарного, дисгармонійного (Подшивайлова, 2020). Завдяки високому рівню естетичної чутливості судження людини про життя мають безпосередньо-чуттєвий характер, такі люди наділені багатою уявою, фантазією, схильні захоплюватися, легко приходять у захват. У життєвих вчинках, симпатіях і прихильностях покладаються на почуття і враження, не особливо довіряють

логіці й розрахункам, не звертають уваги на поточні й повсякденні справи та обов'язки. В поведінці їм не вистачає почуття відповідальності, реалізму, вміння відрізнити вигадку від дійсності. Їхньому мисленню не вистачає планованості, порядку й зв'язності, судженням – зрілості й здорового глузду, а сприйняттю життя – тверезості й глибини (Мельников, 1985).

Високий рівень депресії характерний для осіб зі знизеним настроєм. Постійно похмурі, відчужені, занурені у власні переживання, вони викликають неприязнь у оточуючих. Їх можуть вважати пихатими, недосяжними, такими, що уникають спілкування через надмірну зарозумілість. Але за зовнішньою видимістю відчуженості й похмурості ховається чуйність, постійна готовність до самопожертви. В тісному колі близьких друзів вони втрачають скутість і відстороненість, оживають, стають веселими, говірливими, навіть жаргівниками й гумористами. У справах їх відрізняють старанність, добросовісність, послужливість разом із конформністю, нерішучістю, невпевненістю, нездатністю приймати рішення без вагань. Будь-яка діяльність для них є важкою, неприємною, протікає з почуттям надмірного психічного напруження, швидко втомлює, викликає відчуття повного безсилля і виснаження. Особливо чутливі вони до інтелектуального навантаження. Від них важко домогтися тривалого інтелектуального напруження. Швидко втомлюючись, вони втрачають довільність управління психічними процесами, скаржаться

ся на загальне почуття важкості, «ліні», порожності в голові, тимчасову загальмованість. Їм часто докоряють за повільність, неоперативність, відсутність наполегливості та рішучості. Частіше за все вони не здатні до тривалого вольового зусилля, легко губляться, впадають у відчай. У зробленому бачать тільки помилки, а у майбутньому – нездоланні труднощі. Особливо болісно вони переживають реальні неприємності, не можуть викинути їх з голови, знов і знов звинувачують себе у всьому. Події минулого і майбутнього життя, незалежно від їх справжнього змісту, викликають докори сумління, пригнічене передчуття бід і нещастя. Вони бачать причину усіх бід у самих собі, у власній неповноцінності й «гріховності», тому вважають безглуздим боротися, чинити опір, не здатні до дієвої ініціативи. Вони покійно схиляють голову під ударами долі, відрізняються безмовністю і терпимістю, а у суб'єктивно нестерпних ситуаціях приходять до думки про можливість покинути життя (Мельников, 1985).

Цей тип ми умовно назвали «**Аватарність**», взявши за основу широко вживане у сучасному інформаційному середовищі поняття «аватар» для позначення невеличкого статичного або анімованого зображення користувача для представлення його в блогах, чатах тощо (Мюллер, 2009; Oxford Dictionary, 2010).

Під «аватарністю» ми розуміємо поєднання у людини природного (у нашому випадку – властивості особистості) зі штучно втіленим під жорстким тиском агресивного зовнішнього середовища (у нашому випадку – властивості індивідності), коли штучне, будучи антиподним природному, починає домінувати за рахунок активного паратизування, перетворення (руйнування) людського ресурсу.

Як показали результати нашого теоретико-емпіричного дослідження, у цього типу переважна більшість всіх досліджуваних властивостей ніби спеціально виведена зі стану рівноваги і знаходиться у стані збудження (про що свідчать високі рівні показників порівняно з іншими типами). А саме у стані збудження і відбувається швидко втрата ресурсу. Окрім того, особистісні та індивіднісні властивості наймовірно переплутані між собою, при цьому індивіднісні властивості поступово витісняють і підміняють собою особистісні.

Далі опишемо властивості типу «**Аватарність**»

шляхом характеристики його системоутворювальних параметрів: невротизм, совісність, інтроверсія, уява, абулія (як психотичний невротизм), сензитивність (та її складова нижчого порядку – жіночність), психічна нерівноваженість, сором'язливість, психотизм.

1. *Невротизм* – підвищена чутливість, в результаті якої малозначущі та індіферентні подразники легко викликають неадекватні бурхливі сплески роздратування та збудження (Мельников, 1985). Для осіб з високим рівнем невротизму властива висока тривожність, почуття занепокоєння й боязкості, схильність до сумнівів, крайня нерішучість. Вони чутливі, дуже вразливі, невпевнені у власних силах, прагнуть до послідовності дій і вчинків, дотримуються стереотипного способу життя, педантичні. Мають достатньо сильне почуття обов'язку й відповідальності. Намагаються бути акуратними й зобов'язливими (Психодіагностический тест, 2002).

2. *Совісність*. У психологічному словнику за редакцією В. І. Войтка подане таке визначення совісті: «Совість – особистісна форма морально-емоційного самоконтролю, компонент моральної самосвідомості. <...> Моральна оцінка дається самим суб'єктом, її джерело – внутрішня етична інстанція. <...> Совість визначає нормативно-ціннісний конструкт дозволеного і бажаного в структурі діяльності. Наявність розвинутої і чутливої совісті надає поведінці людини цілісності і природності, здатності бути собою у всіх життєвих умовах. Совість не дозволяє бути самовдоволеним і байдужим, вона – основа альтруїстичної людини, її постійного прагнення допомогти іншому. У структурі свідомості совість – вищий морально-психологічний регулятор світовідношення особистості» (Психологічний словник, 1982).

Для осіб з високим рівнем совісності (а у студентів, які належать до цього типу, рівень совісності підвищений) властиве почуття відповідальності, добросовісність, стійкість моральних принципів. У своїй поведінці вони зазвичай керуються почуттям обов'язку, суворо дотримуються етичних стандартів, майже завжди прагнуть до виконання соціальних вимог. Такі особи глибоко порядні не тому, що слідкують за своєю поведінкою, а завдяки внутрішнім стандартам і вимогам до себе. Вони з повагою ставляться до моральних

норм, їм властива точність і акуратність у справах, у всьому люблять порядок, поважають закони, на нечесні вчинки не йдуть, навіть якщо це передбачає якусь вигоду. Висока добросовісність зазвичай поєднується з самоконтролем і прагненням до ствердження суспільних цінностей (Мельников, 1985).

3. *Інтроверсію* ми розглядаємо у класичному значенні як переважну скерованість психічних процесів людини (увагу, сприймання, мислення тощо) на свій власний внутрішній світ на відміну від екстраверсії, при якій переживання людини скеровані на зовнішній світ (Психологічний словник, 1982). Завищений рівень інтроверсії свідчить про те, що студенти, які належать до І типу, відчувають труднощі у встановленні контактів з оточенням, замкнені, нетовариські, прагнуть до видів діяльності, не пов'язаних з широким спілкуванням. Інтровертовані особи в ситуаціях вимушеного спілкування легко дезорганізуються, не вміють обирати адекватну лінію поведінки, тримаються то скуто, то занадто невимушено, нервують, легко втрачають душевну рівновагу. Можливо, через це вони намагаються тримати дистанцію у стосунках з іншими людьми. Однак вони не підкреслюють своєї відчуженості, просто намагаються триматися в тіні, ні у що не втручати і не нав'язувати свою точку зору. Удаваність та інтриги їм не властиві, вони з повагою ставляться до прав інших, цінують індивідуальність і своєрідність у людях, вважають, що кожен має право на власну точку зору. Велику увагу вони приділяють роботі, бачать в цьому сенс життя, цінують професіоналізм і майстерність, розглядають добре виконану роботу як особисту винагороду (Мельников, 1985).

4. *Уява* виявляється у здатності до візуалізації, довірі до інтуїції (Туник, 2003).

5. *Абулія* (психотичний невротизм) розглядається як хворобливе ослаблення або втрата волі. У практичній діяльності людини абулія виступає як безвільність, незібраність, невміння спрямовувати свої психічні зусилля в напрямі досягнення мети, нездатність приймати рішення і діяти (Психологічний словник, 1982).

Поєднання високого рівня психотизму з високим рівнем невротизму, зовні виражається у «мімозоподібності», болісній вразливості. Сором'язливі, скуті й боязкі, вони постійно відчувають страхи і

хвилювання, не вірять у власні сили, не вміють налагоджувати контакти, відстоювати свої інтереси й досягати поставлених цілей. Рятуючи себе від вражаючої дійсності, вони повністю йдуть у світ вигадок і фантазій, у цих фантазіях вони ніби компенсують себе за невдачі в реальному житті (Мельников, 1985).

6. *Сензитивність* – делікатність емоційних переживань. Високий рівень сензитивності свідчить про тонку душевну організацію, чутливість, уразливість, артистичність, художнє сприйняття довколишнього світу, чемність, ввічливість, делікатність, емоційну зрілість. Сензитивні особи не виносять грубих слів, грубих людей і грубої роботи. Реальне життя легко їх ранило. Вони м'які, жіночні, занурені у фантазії, вірші й музику; «тваринні» потреби їх не цікавлять. Хоча в поведінці вони чемні, ввічливі й делікатні, намагаються не доставляти іншим людям незручностей, особливої любові колективу вони не мають, оскільки часто вносять дезорганізацію і розбіжності у цілеспрямовану, налагоджену групову діяльність, заважають групі йти реалістичним шляхом, відволікають членів групи від основної діяльності (Мельников, 1985).

Високий рівень *жіночності* (як шкали нижчого порядку у складі сензитивності) надає представникам цього типу чуттєвості, схильності до хвилювань, м'якості, поступливості, скромності у поведінці, але не у самооцінці. У них широкі, різноманітні, слабо диференційовані інтереси, розвинена уява, потяг до фантазування і естетичних занять. Вони проявляють зацікавленість у філософських, морально-етичних і світоглядних проблемах і часом демонструють надмірну занепокоєність особистими проблемами, схильність до самоаналізу і самокритики. Така зануреність в особисті проблеми й переживання не є ані невротичною, ані інфантильною. У них підвищений інтерес до людей і нюансів міжособистісних стосунків, їм досягне розуміння рушійних сил людської поведінки. Вони здатні тонко відчувати інших людей, вміють емоційно висловлювати свої думки, зацікавити інших людей своїми проблемами, м'яко, без тиску схилити їх на свою сторону. У поведінці їм не вистачає сміливості, рішучості й наполегливості. Вони пасивні, залежні, уникають суперництва, легко поступаються, підкорюються, із задоволенням приймають допомогу і підтримку (Мельников, 1985).

7. *Психічна неврівноваженість* є узагальненням оцінок за трьома шкалами нижнього рівня «невротизм», «психотизм», «депресія» та призначена для інтегральної оцінки ступеня психічної стійкості особистості. Високий рівень психічної неврівноваженості вказує на стан дезадаптації, тривожність, втрату контролю над власними потягами, виражену дезорганізацію поведінки. У відвертих розповідях про себе переважають скарги на безсоння, хронічну втому і виснаженість, власну неповноцінність і непристосованість, безпомічність, спад сил, неможливість зосередитися, розібратися у власних переживаннях, почуття нестерпної самотності та багато іншого. Оточуючі їх характеризують як напружених, нервових, конфліктних, упертих, відсторонених, егоїстичних і непослідовних у поведінці. Нестача конформності та дисципліни є найбільш розповсюдженою характеристикою їх поведінки (Мельников, 1985).

8. *Сором'язливість* – така психологічна риса людини, що виникає і проявляється у присутності інших людей в результаті усвідомлення й переживання людиною невідповідності своїх дій та вчинків тим нормам, яких вона повинна дотримуватися у своєму житті. Високий рівень сором'язливості властивий скутим, нерішучим і невпевненим у собі особам. Вони усього бояться, уникають ризикованих ситуацій, неочікувані події зустрічають із занепокоєнням, від будь-яких змін очікують тільки неприємностей. За необхідності прийняти рішення або надмірно вагаються, або подовгу відкладають рішення і не переходять до його виконання. Фаза боротьби мотивів і вагань затягнута до неможливості перейти до прийняття рішення та його реалізації. У спілкуванні такі особи скуті, намагаються не виділятися, знаходитися в тіні та ні у що не втручатися. Вони уникають великих компаній, надають перевагу не широкому спілкуванню, а вузькому колу старих, перевірених друзів (Мельников, 1985).

9. *Психотизм* – шкала нижнього рівня у «Психодіагностичному тесті» (ПДТ), яку автори цього тесту використовують для вимірювання ступеня адекватності людини. Особам з високим рівнем психотизму властиві аутизм, відособленість, відгородженість від подій оточуючого світу. Вони живуть ніби поза часом і простором. Усі їхні вчинки, почуття, переживання значно більшою мірою підкорені внутрішнім, ендогенним

законам, ніж екзогенним впливам з боку оточення. Внаслідок цього їх думки, почуття і вчинки здаються немотивованими, дивними і парадоксальними. У житті їх зазвичай вважають диваками, фантазерами, дивними, ексцентричними людьми. Усе в їх зовнішньому вигляді вражає своєрідністю та яскравою неповторністю. Навіть манера триматися, жести, міміка виокремлюють їх, звертають на себе увагу. Загальним для моторики цих людей є відсутність природності, гармонійності й плавності. Це може проявлятися як в манірності, стилізації, так і в надмірній недостатності та стереотипності рухів. Особливо багато своєрідності в їх мовленні. Більш за все впадає в очі відсутність єдності між змістом висловлювань і паралінгвістичним супроводом. Парадоксальність зовнішнього вигляду поєднується з парадоксальністю мислення і поведінки. Їх мислення відсторонене від дійсності й знаходиться під владою формальних, схоластичних конструктів і роздумів. Вони сприймають життя крізь окуляри формальних схем, і воно слугує їм лише ілюстрацією для усіх готових висновків і положень. Оскільки власний життєвий досвід мало впливає на їх світогляд, невідповідність поглядів подіям реального життя їх мало бентежить. Вони бачать світ не таким, яким він є, а таким, яким вони його вигадали (Мельников, 1985).

Емоційне життя цих людей складне, малозрозуміле, незвичне і так само мало залежить від реальної плину подій, як і їхнє мислення. Кожна окрема емоційна реакція вступає у складні, заплутані відносини з загальним фоном настрою і переживаннями, кожна подія породжує одночасно декілька суперечливих почуттів і емоцій. Тому психотична особа знаходиться у постійному внутрішньому конфлікті із собою, постійно напружена і збуджена, незалежно від ступеня напруженості реальної ситуації. Ця хронічна напруга може без зовнішнього приводу прориватися у неочікуваних афективних реакціях озлоблення, люті, страху (Мельников, 1985).

Далі розглянемо характерні особливості *II типу студентів* (з низьким рівнем естетичної чутливості та високим рівнем депресії). Як і представники першого типу, вони мають високий рівень *депресії* (опис якої подано у I типі), однак для них характерний низький рівень *естетичної чутливості*, властивий особам врів-

новаженим, зрілим, розважливим, таким, що добре орієнтуються в життєво важливих речах, тверезо оцінюють обставини і людей. Їм властивий розсудливий, абстрактний тип мислення, пам'яті та сприймання. До всіх життєвих подій вони підходять з логічним мірилом. Шукають раціональних пояснень і практичної вигоди. У їх судженнях переважають словесно-мисленнєві оцінки, при зіткненні з незнайомою обстановкою вони спираються на абстрактні міркування та засвоєні логічні схеми. Безпосереднє сприйняття виражене слабо, тому в неочікуваних ситуаціях їм може не вистачити уяви та винахідливості.

Цей тип умовно названо «Індивідність». Під «індивідністю» ми розуміємо зовнішній, соціальний прояв індивіда. Індивід же розглядається як стан, що потребує постійного надходження ресурсу ззовні. Індивід, як представник *Homo sapiens*, так і не набувши від народження у процесі розвитку здатності виробляти, продукувати, творити (*рос.* созидать) власний життєвий ресурс, пристосовується виживати за рахунок запозичення чужого ресурсу.

Властивості «індивідності» досить повно описано у нашій попередній статті (Подшивайлова, 2020). Нагадаємо, що системоутворювальними параметрами індивідності є психотизм, психічна неврівноваженість, розгальмованість, схильність до домінування (як емоційна нечутливість психічної неврівноваженості), депресія (як невротичний психотизм), схильність до ризику (як асоціальна розгальмованість), емоційна нечутливість, асоціальність, невротизм. Тому в цій праці відзначимо ті типологічні властивості II типу студентів, що статистично значуще відрізняються від аналогічних властивостей інших виділених типів, зокрема високий рівень психотизму, психічної неврівноваженості, емоційної нечутливості, невротизму та середній рівень схильності до домінування.

Для представників II типу характерним є високий рівень психотизму, високий рівень психічної неврівноваженості, та високий рівень невротизму, опис яких подано в характеристиці I типу під номерами 9, 7 та 1 відповідно.

Щодо емоційної нечутливості зазначимо: найбільш влучно ця властивість характеризується поняттям «індиферентність». Індиферентність (від лат.

indifferens – байдужий) – нейтральне байдуже ставлення до когось або до чогось (Психологічний словник, 1982). У англійській мові індиферентність (*indifference*) вживається у декількох значеннях: 1) відсутність інтересу, участі, турботи або симпатії; 2) посередність, звичайність, бездарність (Oxford Dictionary, 2010). Ми схильні брати до уваги всі перераховані значення цього поняття в комплексі. З урахуванням вищезазначеного емоційну нечутливість можна розглядати як знижену (чи навіть відсутню) чутливість до прекрасного, гармонійного, розумного, логічного тощо (Подшивайлова, 2020). Слід підкреслити, що представники цього типу нашої вибірки мають високий рівень емоційної нечутливості.

Схильність до домінування (як емоційна нечутливість психічної неврівноваженості) полягає у тенденції компенсувати почуття власної неповноцінності та тривогу, ставлячи себе вище за інших, не враховуючи при цьому їхніх почуттів (Подшивайлова, 2020). Здебільшого саме за рахунок гарно розвиненої схильності до домінування представники типу «індивідність» і компенсують відсутність власного ресурсу, пригнічуючи та підкорюючи тих, хто потрапляє у їхнє поле зору. Тим самим змушують оточуючих «ділитись» своїм ресурсом, виступають для них своєрідними інгібіторами.

Далі перейдемо до *характеристики III типу* (з низьким рівнем естетичної чутливості та низьким рівнем депресії), системоутворювальними параметрами якого є психотизм, психічна неврівноваженість, сензитивна емпатійність, жіночність, соціальна контактність, сензитивність, сором'язливість, совісність, невротизм. Для цього типу властиві найвищі серед усіх типів середні значення соціальної контактності та емоційної нечутливості. III тип вирізняється з поміж інших типів низьким рівнем психотизму, психічної неврівноваженості, сензитивної емпатійності, жіночності, сензитивності, сором'язливості, совісності, невротизму і водночас високим рівнем соціальної контактності та середнім рівнем її складової нижчого порядку – загальної активності.

Цей тип отримав умовну назву «Вітальність» від слова вітальний (з лат. *vitalis*) – життєвий, життєздатний, живучий, належний до явищ життя (Ушаков, 2000; Дворецкий, 2005).

Під «вітальністю» ми розуміємо такий стан людини, коли чи не єдиним (майже інстинктивним) залишається прагнення людини вижити в ситуації втрати особистісного ресурсу, зберегти життєві функції організму шляхом зниження рівня прояву провідних психічних властивостей як особистості, так і індивідності.

Далі подамо опис системоутворювальних параметрів типу «вітальність».

1. *Психотизм*. Особи з низьким рівнем психотизму відрізняються стандартністю, стереотипністю, відсутністю своєрідності та оригінальності у мисленні та поведінці. Усі події й навколишній світ сприймають дзеркально, з мінімальними суб'єктивними викривленнями. Так само, як у дзеркалах, в них самих є тільки те, що є в їхньому оточенні. Головною особливістю осіб із заниженим рівнем психотизму є повне злиття з середовищем, відсутність неповторності та своєрідності. Їхні думки, одяг, манери поведінки повністю відповідають тому, що сьогодні в їхньому середовищі вважається ознакою гарного смаку. Коли групові оцінки змінюються, вони з легкістю, без внутрішніх вагань і сумнівів будуть прагнути до того, що лише вчора видавалося їм осудливим. Вони ні в чому не хочуть відставати від свого оточення, виокремлюватися з нього. Тому ступінь соціалізації їх поведінки значною мірою залежить не тільки від них самих, але й від групи, під впливом якої вони знаходяться. Через несамостійність і підвищену навіюваність вони однаково легко піддаються як гарному, так і поганому впливу оточення. Несамостійні й безвільні, коли потрапляють у асоціальне середовище, вони легко засвоюють психопатичні форми поведінки, стають розпутними і нестриманими. У сприятливих соціальних умовах їх поведінка зовні не відрізняється від поведінки більшості оточуючих людей. Вони здаються акуратними, послужливими, добросовісними й миролюбними, вони не схильні до заздрості й суперництва, із задоволенням підкорюються владі й авторитету, не проявляють свавілля та честолюбства. Однак навіть у сприятливих умовах їх поведінка відрізняється слабкою ініціативою і недостатньою самостійністю. Вони здатні досягти успіху тільки у видах діяльності, що не потребують постійної особистої активності й ініціативності. Оскільки соціалізація таких людей має

відображальний характер, вони потребують постійної уваги, контролю, підтримки і прикладу (Мельников, 1985).

2. *Психічна неврівноваженість*. Низький рівень психічної неврівноваженості вказує на відсутність внутрішньої напруженості, свободу від конфліктів, задоволеність собою і своїми успіхами, готовність дотримуватися норм і вимог за звичних обставин (Мельников, 1985), однак при посиленні тиску ззовні або ж виникненні непередбачуваних ситуацій висока ймовірність втрати внутрішньої рівноваги (Психодіагностический тест, 2002).

3. *Сензитивна емпатійність*. Низький рівень сензитивної емпатійності перш за все свідчить про невміння розуміти думки та почуття іншого, нездатність та небажання розуміти до чого є чутливою інша людина, що може її уразити, що викликає у неї естетичне задоволення, як потрібно себе поводити, щоб бути з цією людиною делікатним. Особи з такою властивістю внутрішньо байдужі до переживань інших, хоча зовнішньо і можуть демонструвати ввічливість і зацікавленість.

4. *Жіночність*. Представники III типу мають найнижчий серед усіх типів показник жіночності, але він, так як і у інших типів, відповідає високому рівню. Ця властивість свідчить про розвинену чуттєвість, схильність до хвилювань, м'якість, поступливість. У них широкі, різноманітні, однак слабо диференційовані інтереси, розвинена уява, потяг до фантазування і естетичних занять. Вони проявляють зацікавленість у філософських, морально-етичних і світоглядних проблемах і часом демонструють надмірну занепокоєність особистими проблемами, схильність до самоаналізу і самокритики. У поведінці їм не вистачає сміливості, рішучості й наполегливості. Вони пасивні, залежні, уникають суперництва, легко поступаються, підкорюються, із задоволенням приймають допомогу і підтримку (Мельников, 1985).

5. *Соціальна контактність*. Високий рівень соціальної контактності (низький рівень інтроверсії) свідчить про активність у колективі, долученість до суспільних видів діяльності. Також їх можна охарактеризувати як осіб екстравертованих, активних, честолюбних, таких, що прагнуть до суспільного визнання та підтримки, не соромляться, коли на них звертають

увагу, не відчують труднощів у спілкуванні, у встановленні контактів. Такі особи мають розвинену соціальну спритність, живе мовлення, високу активність, правильно оцінюють стосунки в колективі, а також вміють звернутися за допомогою та скористатися підтримкою інших людей для досягнення своїх власних цілей. Вони надають великого значення соціальному успіху, усіма способами домагаються суспільного визнання своїх власних досягнень, чим можуть викликати незадоволеність з боку тих людей, з якими їм доводиться мати справу (Мельников, 1985).

6. *Сензитивність*. Цьому типу властивий найнижчий з усіх типів рівень сензитивності, що свідчить про їх помірну чутливість і делікатність емоційних переживань. Низький рівень сензитивності зустрічається у осіб, не схильних до фантазій, таких, що тверезо та реалістично мислять. Їхні інтереси вузькі та однотипні, суб'єктивні та духовні цінності їх не цікавлять, мистецтво не захоплює, наука здається нецікавою, занадто абстрактною і відірваною від життя. У своїй поведінці вони керуються надійними, реально відчутними цінностями, без особистої вигоди нічого не роблять. Успіхи інших людей і свої власні оцінюють за матеріальним достатком і службовим становищем. У спілкуванні їм іноді не вистачає делікатності й тактовності (Мельников, 1985).

7. *Сором'язливість*. Також цьому типу властивий найнижчий з усіх типів рівень сором'язливості. Особи з низьким рівнем сором'язливості сміливі, рішучі, схильні до ризику, не губляться коли стикаються з незнайомими речами й обставинами. Рішення приймають швидко і одразу переходять до їх виконання, не вміють терпляче чекати, не виносять відкладання на потім і вагання, двоїстості й амбівалентності. У колективі тримаються вільно, незалежно, навіть дещо нахабнувато, дозволяють собі вольності, люблять у все втручатися, бути на видноті (Мельников, 1985).

8. *Совісність*. Рівень совісності у представників цього типу також найнижчий з усіх типів. Таких осіб можна охарактеризувати як відносно порядних, вимогливих до себе та інших людей. Найчастіше вони намагаються діяти у відповідності зі своїми честю і совістю, але можливі й відхилення від загальноприйнятих моральних норм (Психодіагностический тест,

2002). Особи з низьким рівнем совісності схильні до непростійності, ухиляються від виконання своїх обов'язків, ігнорують загальноприйняті правила, не докладають зусиль до дотримання суспільних вимог і культурних норм, зневажливо ставляться до моральних цінностей, заради власної вигоди здатні на нечесність і обман (Мельников, 1985).

9. *Невротизм* – підвищена чутливість, в результаті якої малозначущі та індіферентні подразники легко викликають неадекватні бурхливі сплески роздратування та збудження (Мельников, 1985). У представників III типу найнижчий рівень невротизму порівняно з іншими типами, що свідчить про пригніченість психічних функцій. Однак він все ж таки залишається високим. Цим особам властива висока тривожність, почуття занепокоєння й боязкості, схильність до сумнівів, крайня нерішучість. Вони чутливі, дуже вразливі, невпевнені у власних силах, прагнуть до послідовності дій і вчинків, дотримуються стереотипного способу життя, педантичні. Мають достатньо сильне почуття обов'язку й відповідальності. Намагаються бути акуратними й зобов'язливими. За спокійних обставин демонструють спокій та незворушність, але в деяких випадках (конфлікти, екзамени) можуть виникати почуття занепокоєння та боязкості, сумніви у власних силах і здібностях. У спілкуванні, як правило, тактовні, але не завжди делікатні (Психодіагностический тест, 2002).

І, нарешті, зробимо коротку *характеристику IV типу* (з високим рівнем естетичної чутливості та низьким рівнем депресії). Цей тип отримав назву «**Особистість**» з притаманною їй сукупністю всіх тих позитивних властивостей і якостей, які розглядаються сучасною психологією. Підкреслимо, що ми визначаємо «особистість» як зовнішній, соціальний прояв людини. Людина ж розглядається як стан, коли використовується лише власний ресурс і наявна здатність до творення (*рос.* созидания) життєвого ресурсу. Зовнішнім проявом людини є особистість, внутрішнім – індивідуальність.

Властивості «особистості», як і «індивідності» досить повно описано у нашій попередній статті (Подшивайлова, 2020). Нагадаємо, що системоутворювальними параметрами «особистості» ми визначаємо соціальну контактність, допитливість, емпатійність,

творчу допитливість, естетичну чутливість (як совісну соціальну контактність), сензитивну емпатійність, творчість, сензитивність, совісність. Зупинимось на тих типологічних властивостях IV типу студентів, що статистично значуще відрізняються від аналогічних властивостей інших виділених типів, зокрема: високий рівень соціальної контактності (у поєднанні з низьким рівнем її складової нижчого порядку – загальної активності), високий рівень сензитивності (та її складової нижчого порядку – жіночності), середній рівень сензитивної емпатійності, середній рівень совісності, середній рівень творчості (у поєднанні з її складовими нижчого порядку – високим рівнем складності та середнім рівнем уяви).

Соціальна контактність у представників типу «особистість» знаходиться на високому рівні (як і у представників III типу), однак суттєво відрізняється глибиною, змістовністю та збалансованістю. Високий рівень соціальної контактності (низький рівень інтроверсії) свідчить про активність у колективі, долученість до суспільних видів діяльності. Також їх можна охарактеризувати як осіб екстравертованих, активних, честолюбних, таких, що прагнуть до суспільного визнання, лідерства, не соромляться, коли на них звертають увагу, не відчують труднощів у спілкуванні, у встановленні контактів, охоче беруть на себе відповідальність та головні ролі у взаємовідносинах з оточуючими. Водночас удаваність та інтриги їм не властиві, вони з повагою ставляться до прав інших, цінують індивідуальність і своєрідність у людях, вважають, що кожен має право на власну точку зору. Велику увагу приділяють роботі, бачать в цьому сенс життя, цінують професіоналізм і майстерність, розглядають добре виконану роботу як особисту винагороду (Мельников, 1985).

Для цього типу властивий найнижчий з усіх типів рівень *загальної активності* (як компоненту шкали вищого порядку «соціальна контактність / інтровертованість»), що скоріше свідчить на їх користь, ніж є недоліком. Такі особи неметушливі, спокійні, впевнені у рухах, достатньо енергійні.

Представникам IV типу (як і представникам I типу) властивий високий рівень *сензитивності* (та її складової нижчого порядку – жіночності), опис яких

подано у I типі (пункт 6).

Середній рівень *сензитивної емпатійності*, характерний для типу «особистість», свідчить про достатньо розвинене вміння розуміти думки і почуття інших людей, виявляти щире зацікавлення до оточуючих без нав'язливості. Вміють висловити співчуття та підтримку. Вони здатні розуміти до чого є чутливою інша людина, що може її уразити, що викликає у неї естетичне задоволення, як потрібно себе поводити, щоб бути з цією людиною делікатним (Мельников, 1985).

Творчість як діяльність, що сприяє створенню, відкриттю чогось раніше для даного суб'єкта невідомого, у представників IV типу знаходиться на середньому рівні. Творчість пов'язана з розв'язанням нових задач чи із знаходженням нових способів розв'язування раніше розв'язуваних задач, із розв'язуванням різного роду проблем, ситуаційних труднощів, які виникають у виробничому і повсякденному житті» (Моляко, 2008). Отже, творчою можна вважати людину, здатну до такої діяльності.

Студентам, які належать до цього типу, властивий найвищий з усіх типів рівень *складності* (як компонента творчості). Складність (комплексність) проявляється в пошуку багатьох альтернатив; баченні різниці між тим, що є, і тим, що могло б бути; прагненні привести в порядок неупорядковане; аналізувати складні проблеми, сумніватися в єдиному вірному рішенні (Тунік, 2003). Також їм властивий середній рівень *уяви*, що проявляється у здатності до візуалізації, довірі до інтуїції (Тунік, 2003).

Середній рівень *совісності* у представників IV типу виявляється як чесність, порядність, вимогливість до себе та інших людей. Найчастіше вони намагаються діяти у відповідності зі своїми честю і совістю, але можливі й відхилення від загальноприйнятих норм, особливо якщо ці норми суперечать внутрішнім переконанням особистості (Психодіагностический тест, 2002).

Висновки. Здійснений узагальнений аналіз результатів емпіричного дослідження особливостей сучасних студентів дав можливість побудувати типологію студентів за співвідношенням інтегральних властивостей особистості та індивідності. Було виділено та описано 4 типи студентів: до *I типу* «+ +» належать студенти з високим рівнем естетичної чутливості та

високим рівнем депресії (отримав назву «Аватарність»); до II типу «+ +» ввійшли студенти з низьким рівнем естетичної чутливості та високим рівнем депресії (цей тип названо «Індивідність»); III тип «- -» склали студенти з низьким рівнем естетичної чутливості та низьким рівнем депресії (умовно названо «Вітальність»); до IV типу «+ -» належать студенти з високим рівнем естетичної чутливості та низьким рівнем депресії (власне тип «Особистість»).

Побудована типологія студентів дає можливість краще зрозуміти деструктивність впливу освітнього середовища та інших соціальних впливів, що співпадають з часом навчання у закладі вищої освіти, на перетворення особистості студента. Ці перетворення мають циклічний характер: тип «особистість» за несприятливих умов переходить в тип «аватарність» (під впливом жорстких умов у ситуації створення високої напруги, турбулентності, виведення з рівноваги, коли всі показники працюють на максимумі – і відбувається інтенсивна розтрата особистісного ресурсу), який в свою чергу може перейти в тип «індивідність» (цей тип свого власного особистісного ресурсу не має, а існує за рахунок використання чужого запозиченого ресурсу, однак це не може бути постійним, оскільки ніхто власний ресурс на когось стороннього витратити не буде), а далі може відбутися перехід в тип «вітальність» (де особистість вичерпана повністю, втрачається навіть здатність запозичувати ресурс іззовні, залишається ресурс організму лише на підтримку елементарних життєвих функцій, елементарного життєзабезпечення; відчувається гостра потреба у відпочинку, відбувається зниження всіх потреб і психічних функцій). Якщо людині на цьому етапі вдасться переосмислити цінності, смисли, відмовитись від мотивації престижу у всіх її проявах (у першу чергу – з'явиться вміння розпізнавати мотивацію престижу, а потім з'явиться здатність не діяти під її впливом – а на це може бути витрачено багато часу), то тоді може розпочатись відновлення особистісного ресурсу і завершення циклу – перехід в тип «особистість». При цьому особистість «збагатиться» отриманим досвідом самозбереження, відновлення і розвитку свого перетворювального (рос. созидательного) ресурсу.

Вище описано оптимістичний прогноз розвитку людини. Водночас слід зазначити, що за жорстких

умов, життєвих обставин, без належної зовнішньої підтримки може відбутись «застрявання» людини у певному типі (у типі I, II, III) з усіма деструктивними наслідками для її особистості.

Фактичний розвиток особистості відбувається лише, коли людина (студент) знаходиться у стані типу IV («особистість»).

Сучасне освітнє середовище можна назвати деструктивним чи навіть токсичним для особистості. Підтвердженням цього може бути наша досліджувана вибірка студентів, де тип IV мають лише 25% студентів, а 75% студентів переживають серйозні випробування стосовно особистісних властивостей, коли у студентів «стимулюється» розвиток індивіднісних властивостей.

Тому у перспективі необхідно з'ясувати, які ж саме чинники, фактори й умови освітнього середовища спричиняють перехід людини з типу IV в тип I, II, III і, тим самим, становлять загрозу для особистісних властивостей. Для виявлення цих деструктивних факторів освітнього середовища доцільно організувати соціально-психолого-педагогічні наукові дослідження, в ході яких необхідно також з'ясувати і шляхи оздоровлення освітнього середовища. Та, зрештою, зробити (побудувати) освітнє середовище сприятливим саме для особистості студента, а не для індивідності.

У зв'язку з цим перспективним є розробка та вдосконалення методу використання емпіричних досліджень особистості (її властивостей) як індикатора для оцінки сприятливості / несприятливості освітнього (виробничого тощо) середовища для життєдіяльності людини й розвитку її особистості.

References:

- Afhami & Mohammadi-Zarghan (2018). The Big Five, Aesthetic Judgment Styles, and Art Interest. *Europe's Journal of Psychology*, Vol. 14(4), 764-775. doi:10.5964/ejop.v14i4.1479 [in English]
- Boiko, V. V. (1996) *Energiia emotcii v obshchenii: vzgliad na sebii i drugikh* [Emotions energy in communication: the look at oneself and others]. M.: «Filin», 472 p. [in Russian]
- Castro Solano & Cosentino (2019). The High Five Model: Associations of the High Factors With Complete Mental Well-Being and Academic Adjustment in University Students. *Europe's Journal of*

- Psychology, Vol. 15(4), 656–670, <https://doi.org/10.5964/ejop.v15i4.1759> [in English]
- Cosentino, A. C., & Castro Solano, A. (2017). The High Five: Associations of the five positive factors with the Big Five and well-being. *Frontiers in Psychology*, 8, Article 1250. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01250> [in English]
- Dvoretckii, I. Kh. (2005) *Latinsko-ruskii slovar* [Latin-Russian dictionary]. M.: Russkii iazyk – Media, 843 p.
- Joyner, Rhodes, & Loprinzi (2018). The Prospective Association Between the Five Factor Personality Model With Health Behaviors and Health Behavior Clusters. *Europe's Journal of Psychology*, Vol. 14(4), 880–896, doi:10.5964/ejop.v14i4.1450 [in English]
- Kajonius & Johnson (2019) Assessing the Structure of the Five Factor Model of Personality (IPIP-NEO-120) in the Public Domain. *Europe's Journal of Psychology*. Vol. 15(2), 260–275, <https://doi.org/10.5964/ejop.v15i2.1671> [in English]
- Melnikov, V. M. & Iampolskii, L. T. (1985) *Vvedenie v eksperimentalnuiu psikhologiiu lichnosti* [Introduction to the experimental psychology of personality]. M. : Prosveshchenie, 319 p. [in Russian]
- Miuller, V. K. (2009) *Novyi Bolshoi Anglo-ruskii slovar* [New English-Russian Dictionary]. M: Alta-Print, 864 p.
- Moliako V. O. (2008) *Metodolohichni ta teoretychni problemy doslidzhennia tvorchoi diialnosti* [Methodological and theoretical aspects of creative activity]. *Stratēhii tvorchoi diialnosti: shkola V. O. Moliako* [The strategies of creative activity: V. O. Moliako's school]. K., P. 7–53.
- Oxford Dictionary of English, 3rd Edition. Oxford University Press, 2010. 2112 p.
- Podshivajlov, F. M. (2015) To the potentiality of students' typology creation by the criterion of academic motivation. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. Budapest. Issue 59, III (30). P. 69–72. [in English]
- Podshyvailov, F. M. (2014) *Sootnoshenie motivatsii dostizheniia uspekha i motivatsii izbeganiia neudach: ot bipoliarnosti v teorii k kvadripoliamosti na praktike* [Correlation between motivation of success achievement and motivation of failure avoidance: from bipolarity in theory to quadripolarity on practice]. *Aktualni problemy psikhologii: Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psikhologii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy – Actual problems of psychology: scientific works collection of the H. S. Kostiuk Institute of psychology of NAES of Ukraine*. K.: Vydavnytstvo «Feniks», Vol. XII. Psikhologhiia tvorchosti. Issue. 20, P. 284–293 [in Ukrainian].
- Podshyvailov, F. M. (2018) *Psikhologhichna kharakterystyka typiv osobystosti za pokaznykom motyvatsii dosiahnennia* [The personality types' psychological description by the indicator of success achievement motivation]. *Aktualni problemy psikhologii: Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psikhologii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy – Actual problems of psychology: scientific works collection of the H. S. Kostiuk Institute of psychology of NAES of Ukraine*. K.: Vydavnytstvo «Feniks», Vol. IX. Zahalna psikhologhiia. Istoriia psikhologhi. Etnichna psikhologhiia. Issue 11. 142–162. [in Ukrainian]
- Podshyvailov, F. M. (2019) *Poysk synerhetycheskykh effektov vzaymo-deistviia systemoobrazuiushchykh parametrov akademicheskoi odarēnnosti* [Searching of synergetic effects of academic giftedness system-forming parameters' interaction]. *Aktualni problemy psikhologii: Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psikhologii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy – Actual problems of psychology: scientific works collection of the H. S. Kostiuk Institute of psychology of NAES of Ukraine*. K.: Vydavnytstvo «Feniks», Vol. XII. Psikhologhiia tvorchosti. Issue. 26, 262–276. [in Ukrainian]
- Podshyvailov, F. M., Podshyvailov, M. M., Podshyvailova, L. Y. & Podshyvailova, A. M. (2018) *Rol matematycheskoho metoda v yssledovanyi fyloloho-psikhologhycheskoi realnosti* [The role of mathematical method in filological-psychological reality research]. *Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti – Education and development of a gifted personality*. Kyiv: Instytut obdarovanoi dytyny NAPN Ukrainy, № 2 (69), 17–22. [in Russian]
- Podshyvailova, L. I. & Shepelova, M. V. (2020) *Osobystist studenta yak indykator osvithnoho seredovyshcha suchasnoi Ukrainy* [A student's personality as an indicator of the modern Ukrainian educational surrounding]. *Aktualni problemy psikhologii: Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psikhologii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy – Actual problems of psychology: scientific works collection of the H. S. Kostiuk Institute of psychology of NAES of Ukraine*. K.: Vydavnytstvo «Feniks», Vol. XII. Psikhologhiia tvorchosti. Issue. 27, P. 220-236. [in Ukrainian]
- Podshyvailova, L. I. & Shepelova, M. V. (2020) *Typologhiia studentiv za spivvidnoshenniam intehrалnykh vlastyvostei osobystosti ta indivudnosti* [Students' typology on the correlation between integral attributes of personality and individuality]. *Psikhologhichni i pedahoghichni dyskurs: naukovy zapysy vchenykh : zbirnyk materialiv konferentsii – Psychological and pedagogical discourse: scientific notes of scientists : the conference materials collection*. Kyiv : Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, P. 150-152. [in Ukrainian]
- Psikhodiagnosticheskii test (PDT) V. Melnikova, L. Iampolskogo (2002) [Psychodiagnostical test of Melnikov, L. Iampolsky]. *Praktikum po psikhodiagnostike lichnosti* [Tutorial on psychology of personality]. Eds. N. K. Rakovich. Minsk, P.75-91. [in English]
- Psikhologhichni slovnyk (1982) [Psychological dictionary]. Eds. V. I. Voitko. K.: «Vysshcha shkola», 216 p. [in Ukrainian]
- Shepelova, M. V. (2019) *The personality characteristics in students' artistic activity / Technologies of intellect development*. Vol. 3, № 3(24). [Electronic journal]. URL: http://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/460

DOI: <http://doi.org/10.31108/3.2019.3.3.5> [in English]

- Tunik, E. E. (2003) Modifitsirovannye kreativnye testy Viliamsa [Modified creative Williams tests]. SPb.: Rech, 96 p. [in Russian]
- Ushakov, D. N. (2007) Bolshoi tolkovyi slovar sovremennogo russkogo iazyka [Big worldbook of modern russian language]. Eds. Iu. I. Semenetc. M.: Alta-Print. 1239 p. [in Russian]
- Williams F. E. (1980) Creativity Assesment Packet (CAP). D.O.C. Publishers. Inc. Buffalo. New York 14214. [in English]

Fedir Podshyvailov

PhD in Psychological Sciences, specialist in data processing and analyses of the Data Processing and Analyses Department, LLC «Taylor Nelson Sofres Ukraine», Kyiv (Ukraine)

Lidia Podshyvailova

PhD in Psychological Sciences, Assistant Professor, assistant professor of the Psychology of Personality and Social Practices Department, Human Institute, Boris Grinchenko University in Kyiv, Kyiv (Ukraine)

Maria Shepeliova

PhD in Psychological Sciences, senior researcher of the Laboratory of Creativity, H. S. Kostiuk Institute of Psychology, the NAES of Ukraine, Kyiv (Ukraine)

PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF STUDENTS' TYPES DEFINED BY CORRESPONDENCE BETWEEN THEIR INTEGRATED PERSONALITY AND INDIVIDITY ATTRIBUTES

ABSTRACT

The performed theoretical analyses allowed us to define the attributes of a personality as a social display of a person, and the attributes of an individity as a social display of an individual. The personality attributes are: 1) sociability; 2) curiosity; 3) empathy; 4) creative curiosity; 5) aesthetic sensibility (as conscientious sociability); 6) sensitive empathy; 7) creativity; 8) sensitivity; 9) conscientious. The attributes of individity are: 1) psychotism; 2) mental imbalance; 3) disinhibition; 4) dominance tendency (as a neurotic psychotism); 5) depression (as an emotional insensibility of mental imbalance); 6) risk inclination; 7) emotional insensibility; 8) asociality; 9) neuroticism. In addition, the integral indicator of personality is aesthetic sensibility, and the integral indicator of individity is depression. The generalized analyses of the performed empiric research on modern students' peculiarities allowed us to define students' types depending on correspondence between their integral personality and individity attributes. Four types were distinguished: *I type* «+ +» (31,8%) con-

sists of students with high aesthetic sensibility and deep depression (named "Avatarity"); *II type* «- +» (17,4%) consists of students with low aesthetic sensibility and deep depression (named "Individity"); *III type* «- -» (25,2%) includes students with low aesthetic sensibility and slight depression (conditionally named "Vitality"); *IV type* «+ -» (25,6%) consists of students with high aesthetic sensibility and slight depression (actually the "Personality" type). Basing on the revealed differences between students by the correspondence of their aesthetic sensibility and depression, we presented the extended characteristic of each type with the studied psychological indicators describing the above mentioned attributes (dispersion analyses and U-criterion of Mann-Whitney was uses). Thus, the *I type is characterized by*: neuroticism, conscientious, introversion, imagination, abulia (as a psychotic neuroticism), sensitivity (and its lower order component– femininity), mental imbalance, shyness, psychotism. The *II type is characterized by*: psychotism, mental imbalance, dominance tendency, emotional insensibility, neuroticism. The *III type is characterized by*: psychotism, mental imbalance, sensitive empathy, femininity, sociability (and its lower order component – general activity), sensitivity, shyness, conscientious, neuroticism. The *IV type is characterized by*: sociability (and its lower order component– general activity), sensitive empathy, creativity (and its lower order components – complexity and imagination), sensitivity (and its lower order component – femininity), conscientious.

Key words: personality, individity, attributes of personality, attributes of individity, typology of students, educational surrounding.

Подшивайлов Фёдор Михайлович

Кандидат психологических наук, специалист по обработке и анализу данных отдела обработки и анализа данных ООО «Тейлор Нельсон Софрез Украина», г. Киев (Украина)

Подшивайлова Лидия Ивановна

Кандидат психологических наук, доцент, доцент кафедры психологии личности и социальных практик Института человека Киевского университета имени Бориса Гринченка, г. Киев (Украина)

Шепелёва Мария Владимировна

Кандидат психологических наук, старший научный сотрудник лаборатории психологии творчества Института психологии имени Г.С. Костюка Национальной академии педагогических наук Украины, г. Киев (Украина)

ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ТИПОВ СТУДЕНТОВ ПО СООТНОШЕНИЮ ИНТЕГРАЛЬНЫХ СВОЙСТВ ЛИЧНОСТИ И ИНДИВИДНОСТИ

АННОТАЦИЯ

Теоретический анализ дал возможность определить свойства личности как социального проявления человека и свойства индивидуальности как социального проявления индивида. Свойствами личности определены: 1) социальная контактность; 2) любознательность; 3) эмпатия; 4) творческая любознательность; 5) эстетическая чувствительность (как совместная социальная контактность); 6) сензитивная эмпатия; 7) творчество; 8) сензитивность; 9) совестливость. Свойствами индивидуальности выделены: 1) психотизм; 2) психическая неуравновешенность; 3) расторможенность; 4) склонность к доминированию (как невротический психотизм); 5) депрессия (как эмоциональная нечувствительность психической неуравновешенности); 6) склонность к риску (как асоциальная расторможенность); 7) эмоциональная нечувствительность; 8) асоциальность; 9) невротизм. При этом интегральным показателем личности определена эстетическая чувствительность, а интегральным показателем индивидуальности – депрессия. Представлен обобщенный анализ результатов эмпирического исследования особенностей современных студентов, который дал возможность построить типологию студентов по соотношению интегральных свойств личности и индивидуальности. Были выделены 4 типа студентов: к *I типу* «+ +» (31,8%) относятся студенты с высоким уровнем эстетической чувствительности и высоким уровнем депрессии (получил название «Аватарность»); к *II типу* «–

+» (17,4%) отнесены студенты с низким уровнем эстетической чувствительности и высоким уровнем депрессии (этот тип назван «Индивидуальность»); *III тип* «– –» (25,2%) составили студенты с низким уровнем эстетической чувствительности и низким уровнем депрессии (условно назван «Витальность»); к *IV типу* «+ –» (25,6%) относятся студенты с высоким уровнем эстетической чувствительности и низким уровнем депрессии (собственно тип «Личность»). На основе выявленных (с применением дисперсионного анализа и U-критерия Манна-Уитни) отличий между типами студентов по соотношению эстетической чувствительности и депрессии в уровне проявления большинства из исследованных психологических показателей сделана их расширенная психологическая характеристика. Выявлено, что для *I типа* характерны: невротизм, совестливость, интроверсия, воображение, абулия (как психотический невротизм), сензитивность (и ее составляющая низшего порядка – женственность), психическая неуравновешенность, робость, психотизм. Для *II типа* характерны: психотизм, психическая неуравновешенность, склонность к доминированию, эмоциональная нечувствительность, невротизм. Для *III типа* характерны: психотизм, психическая неуравновешенность, сензитивная эмпатийность, женственность, социальная контактность (как составляющая низшего порядка – общая активность), сензитивность, робость, совестливость, невротизм. Для *IV типа* характерны: социальная контактность (и ее составляющая низшего порядка – общая активность), сензитивная эмпатийность, творчество (и его составляющие низшего порядка – сложность и воображение), сензитивность (и ее составляющая низшего порядка – женственность), совестливость.

Ключевые слова: личность, индивидуальность, свойства личности, свойства индивидуальности, типология студентов, образовательная среда.

Дата отримання статті: 11.06.2020

Дата рекомендації до друку: 26.07.2020

Дата оприлюднення: 30.07.2020